

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Majandusarvestuse instituut

Finantsarvestuse õppetool

Keiu Mändmets

**ALKOHOLIAKTSIISIST NING SELLE MÕJUST
TARBIMISELE EESTIS**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: lektor Kaidi Kallaste

Tallinn 2015

SISUKORD

ABSTRAKT	4
SISSEJUHATUS	5
1. ALKOHOLIAKTSIISI OLEMUS JA MÕJU	7
1.1. Aktsiisimaksu olemus	7
1.2. Aktsiisimaksu eesmärgid	8
1.3. Aktsiisimaksu areng Eestis	9
2. AKTSIISIMAKSU REGULATSIOON JA TARBIMINE EESTIS	14
2.1. Probleemid alkoholituru regulatsiooniga	14
2.2. Tarbimisharjumused Eestis	15
3. VÄLISMÕJU JA AKTSIISIMÄÄRA OPTIMEERIMINE	19
3.1. Välismõju maksustamine	19
3.2. Optimaalse aktsiisimäära leidmine	23
4. UURING AKTSIISIMÄÄRA TÕUSU MÕJUST ALKOHOLSETE JOOKIDE TARBIMISHARJUMUSTELE	26
4.1. Metoodika	26
4.2. Küsitluse tulemused ja analüüs	26
4.3. Uuringu järeldused	33
KOKKUVÕTE	35
VIIDATUD ALLIKAD	37
SUMMARY	39
LISAD	41
Lisa 1. Riigieelarvesse laekunud alkoholiaktsiisi osakaal	41
Lisa 2. Riigieelarvesse laekunud alkoholiaktsiis	42
Lisa 3. Alkoholi legaalne müük ja tarbimine	43
Lisa 4. Küsimustik	44

Lisa 5. Sooline ja vanuseline koosseis.....	48
Lisa 6. Alkoholi tarbimisega seotud näitajad	49
Lisa 7. Vastanute arvamus aktsiisimäära muutustest	50
Lisa 8. Vastanute ja nende lähedaste tarbimisharjumused	51

ABSTRAKT

Antud töö eesmärgiks oli välja selgitada alkoholiaktsiisi tõusu mõju tarbimisele. Selleks püstitas töö autor järgmised kolm hüpoteesi: kõrgema sissetulekuga inimeste alkoholi tarbimisharjumused muutuvad hinna tõustes vähem võrreldes madalama sissetulekuga inimestega, nooremad alkoholitarbijad on leplikumad aktsiisimäära tõusu suhtes kui vanemad tarbijad, enamik inimesi on lahja ja kange alkoholi aktsiisimäära ühtlustamise poolt.

Probleemi lahendamiseks viidi läbi kvantitatiivne uuring, mille tulemusi analüüsiti ning mille põhjal tehti järeldusi.

Töö esimeses peatükis keskenduti alkoholiaktsiisi olemusele maksusüsteemi osana ning sellele seatud eesmärkidele. Teises peatükis uuriti, kuidas alkoholi aktsiisimäära reguleerida ja millised probleemid võivad alkoholituru reguleerimisel ette tulla. Samuti vaadeldi eestlaste senised tarbimisharjumusi. Kolmandas peatükis anti ülevaade alkoholi tarbimisega kaasnevatest tagajärgedest ning välismõjude maksustamisest. Ühtlasi uuriti aktsiisimäära optimeerimise võimalusi.

Neljandas peatükis kirjeldati autori poolt läbi viidud uuringut, mille käigus küsitleti 85 inimest. Uuringust selgus, et nooremad alkoholitarbijad on leplikumad aktsiisimäära tõusu suhtes kui vanemad tarbijad. Samuti võis järeldada, et enamik inimesi on lahja ja kange alkoholi aktsiisimäära ühtlustamise poolt. Küsitluse tulemused näitasid, et vaid 11% kõikidest vastanutest muudaks oma tarbimisharjumusi olulisel määral, millest järeldati, et alkoholi aktsiisi tõstmine tarbimist siiski märgatavalt ei mõjutaks.

Võtmesõnad: alkoholiaktsiis, passiivne joomine, välismõjud, alkoholi tarbimisharjumused, illegaalne alkohol

SISSEJUHATUS

Alkoholi aktsiisimäära tõus on viimastel kuudel üha enam aktuaalsust koguv teema. Seda eelkõige seoses valitsuse vahetusega ning selle plaanist tõsta aktsiisimäära eelnevalt kokkulepitust enam. Nii on eelmise valitsuse otsus tõsta aastatel 2015 ja 2016 alkoholiaktsiisi 5% asendunud 15%lise aktsiisitõusuga 2015. aastal ja 10%lise tõusuga 2016. aastal. Täiendavalt tõstetakse alkoholiaktsiisi 10 protsenti 2017. ja 2018. aastal (Rahandusministeeriumi... 10.05.2015).

Antud töö eesmärgiks on välja selgitada alkoholiaktsiisi tõusu mõju tarbimisele. Selleks on autor püstitanud järgmised kolm hüpoteesi:

1. Kõrgema sissetulekuga inimeste alkoholi tarbimisharjumused muutuvad hinna tõustes vähem võrreldes madalama sissetulekuga inimestega.
2. Nooremad alkoholitarbijad on leplikumad aktsiisimäära tõusu suhtes kui vanemad tarbijad.
3. Enamik inimesi on lahja ja kange alkoholi aktsiisimäära ühtlustamise poolt.

Uurimistöö probleemi lahendamiseks viiakse läbi kvantitatiivne uuring, mille tulemusi analüüsitakse ning tehakse järeldusi.

Töö koosneb kolmest peatükist, millest esimene keskendub alkoholiaktsiisi olemusele maksusüsteemi osana ning sellele seatud eesmärkidele. Antakse ülevaade, kuidas on aktsiisimäär Eestis muutunud perioodil 2008- 2014 ning kui suurt rolli omab alkoholiaktsiisi laekumine riigieelarvesse.

Teises peatükis uuritakse, kuidas alkoholi aktsiisimäära reguleerida ning millised meetmeid selleks kasutada. Antakse ülevaade, millised probleemid võivad alkoholituru reguleerimisel ette tulla ning vaadeldakse eestlaste seniseid tarbimisharjumusi aastatel 2003-2013.

Kolmandas peatükis antakse ülevaade alkoholi tarbimisega kaasnevatest tagajärgedest ning välismõjude maksustamisest. Ühtlasi uuritakse, kuidas leida aktsiisimäära optimaalne tase.

Neljandas peatükis on kirjeldatud autori poolt läbi viidud uuringut, mille käigus küsitleti 85 inimest, mõistmaks nende suhtumist alkoholi aktsiisimäärade tõstmisse ning sellega kaasnevat tarbimisharjumuste muutust. Küsimustikus uuriti, kuidas mõjutaks alkoholi aktsiisimäära tõus tarbijate käitumismustrit ning milliste alternatiivide poole pöörduks.

Samuti üritati välja selgitada, kui suureks probleemiks peavad vastanud liigset alkoholi tarbimist.

Antud töö keskendub eelkõige tarbimisharjumuste muutustele, mis on tingitud eestlaste käitumismustrite muutustest. Töös ei käsitletud alkoholi tarbimist alaealiste seas ega aktsiisimäära tõusu mõju „alkoturismile“.

1. ALKOHOLIAKTSIISI OLEMUS JA MÕJU

1.1. Aktsiisimaksu olemus

Maksutulu on riigieelarve kõige olulisemaks tuluallikaks. Et maksude laekumine riigile võimalikult palju tulu tooks, peab see olema aga võimalikult tõhusalt üles ehitatud. Joseph E. Stiglitz näitel tähendaks see, et maksusüsteemi oleks piisavalt odav- kui valitsus plaanib maksumuudatust, peaks see toimuma võimalikult väikeste kulutustega. Alati tuleks jälgida, kas kogutud maksust saadav tulu on piisav ja täidab oma eesmärgi. Maksusüsteem peaks olema ka läbipaistev, mis tähendab, et maksumaksja teab, mille eest ta maksu maksab, ja näeb, kuhu maksuraha kulutatakse. (Sadilov, Õun 2012)

Sellist eesmärki peaks täitma ka maksusüsteem Eestis. Tegemist on süsteemiga, mis on aga pidevas muutumises ja mille hindamine ning kritiseerimine on osa protsessist, mis seda täiustama sunnib. Nii seatakse kahtluse alla ka kõik maksud, mis on kehtestatud Eestis. Hetkel on nendeks otsesed maksud: üksikisiku tulumaks, ettevõtte tulumaks ja muud tulu- ja kapitalimaksud ning kaudsed maksud: käibemaksu, aktsiisimakse, tarbimismakse ning muid makse, mis on kehtestatud toodetele ja teenustele (Žukova 2013).

Aktsiisid on tarbimismaksud, millega maksustatakse teatud konkreetset kaubagruppi. Kui käibemaksu võib pidada universaalseks tarbimismaksuks, siis aktsiisid on täiendavateks erimaksudeks käibemaksu kõrval. (Lehis 2007)

Aktsiisiga maksustatud kaubad maksustatakse üldises korras käibemaksuga, kusjuures aktsiis suurendab käibemaksuga maksustatavat väärtust. Aktsiise ei saa maksutehnilises mõttes siiski vaadelda käibemaksu lisaprotsendina, sest aktsiiside administreerimine toimub omaette eeskirjade kohaselt, mis ei ole käibemaksuarvestusega seotud. Aktsiis jääb tarbijale varjatumaks kui käibemaks, sest müüja ei näita arvetel kauba hinnas sisalduvat aktsiisi. (Ibid.)

Sarnaselt käibemaksuga kuuluvad aktsiisid kaudsete maksude hulka. Maksukoormust kannab lõpptarbija, kes kasutab aktsiisikaupa ettevõtlusväliselt, kuid maksu kogujad ja maksjad on ettevõtjad, kes kaupu toodavad või impordivad. Tarbimist maksustatakse toote hinna tõstmise kaudu. Aktsiisiga maksustatakse üldjuhul tarvitataavaid asju. Tuntakse ka otseseid tarbimismakse, mida maksavad näiteks sõiduautode või kinnisvara omanikud vara soetamise või kasutamise pealt. (Ibid.)

Erinevalt käibemaksust on aktsiis ühetasandiline maks. See tähendab, et aktsiisikohustus tekib vaid üks kord, kas kauba tootmisel või Eestisse toomisel (täpsemalt küll aktsiisilaost väljastamisel) ja hilisematel müügietaappidel mingit täiendavat maksustamist enam ei toimu. (Lehis 2007)

1.2. Aktsiisimaksu eesmärgid

Aktsiisidega on eri aegadel maksustatud laias valikus nii esmatarbe- kui ka luksuskaupu. Tänapäeval on hakatud vähelevinud kaupade maksustamisest loobuma, sest aktsiisi haldamise kulud võivad ületada maksulaekumisi. (Lehis 2007)

Aktsiisiojektide üldiseks iseloomustuseks võib tuua selle, et tegemist on kaupadega, mille valmistamine ja müük oleks mingil määral riigi kontrolli all ka sõltumata nende maksustamisest. Paljudes riikides on aktsiis välja kasvanud riigi monopolist teatud kaupadega kauplemisel või teatud kaupadega kauplemise eest võetavatest riigilõivudest. (Ibid.)

Vastavalt Eesti alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadusest (ATKEAS) maksustatakse aktsiisiga alkoholi, tubakatooteid, kütust ja elektrienergiat. Eraldi eksisteerib veel Eestis pakendiaktsiis. Vastavalt ATKEAS § 29 lõikele 2 riigieelarvesse laekunud alkoholi- ja tubakaaktsiisist kantakse 3,5 protsenti üle Eesti Kultuurkapitalile, sealhulgas 0,5 protsenti Eesti Kultuurkapitali koosseisu kuuluvale kehakultuuri ja spordi sihtkapitalile.

Aktsiisimaksude kehtestamisel on neli motiivi ehk eesmärki. Esimeseks eesmärgiks on tulu teenimine. Aktsiisimaksud suurendavad riigitulusid ning võrreldes teiste maksudega suureneb tulu väiksemate poliitiliste ja majanduslike kuludega. Teiseks eesmärgiks on hüvitise saamine - aktsiisimakse saab kehtestada neile, kes saavad kasu riigi poolt finantseeritavatest teenustest. See tähendab seda, et aktsiisimaksude kogumist võib põhjendada vajadusega koguda lisaks täiendavat tulu kaupade tarvitamisest tingitud kulude katteks – näiteks alkoholi- või tubakatoodete tarbimisest põhjustatud haiguste raviks. Kuigi aktsiise peetakse erieesmärgiga maksuks, ei ole suuremale osale aktsiisidest laekuvale rahale seaduses kindlat kasutusotstarvet ette nähtud. Kolmandaks aktsiiside eesmärgiks on välismõjude kontrollimine, mis tähendab seda, et aktsiisidega on võimalik piirata selliste kaupade tarbimist, mis kahjustavad või ohustavad teiste inimeste tervist või keskkonda. Siin on mõeldud just need kahjud ja ohud, mida toote tarbija põhjustab teistele, mitte iseendale. Neljandaks eesmärgiks on see, et aktsiiside kehtestamine võib vähendada ohtlike toodete tarbimist (nagu alkohol ja tubakas), mida

inimesed võiksid tarbida suuremates kogustes, kui nendele toodetele oleksid kehtestatud madalamad maksud. (Žukova, 2013)

Samuti võib välja tuua aktsiiside turgu reguleeriva mõju. Lisaks eelnimetatule püütakse aktsiiside kaudu mõjutada ka tarbijate eelistusi, näiteks eelistama lahjasid alkoholseid jooke või keskkonnale ohutumaid kütust. (Lehis 2007)

1.3. Aktsiisimaksu areng Eestis

Eestis kehtib praegu kaks aktsiisiseadust. Alates 1. aprillist 2003 reguleerib alkoholi, tubaka ja kütuse maksustamist ühine aktsiisiseadus (ATKAS) ning omaette seadusena jäi kehtima pakendiaktsiisi seadus. Taasiseseisvunud Eesti maksusüsteemi kehtestamisel alustati samuti ühtse aktsiisiseadusega – 1. juulil 1990 kehtima hakanud Eesti Vabariigi aktsiisimaksu seadus nägi ette alkoholi, tubaka ja karusnahkade maksustamise, alates 28. veebruarist 1991 lisandus maksuobjektide hulka ka mootorikütus. Peatselt asendati see seadus ükshaaval üksikute aktsiisiseadustega. (Lehis 2007)

Aastate jooksul on lisaks maksumäärade pidevale tõstmisele toimunud ka muid olulisi muudatusi. Algselt oli sätestatud põhimõte, et aktsiisikaupu ei maksustata käibemaksuga, sellest loobuti juba 1991. aastal, samuti maksustati kuni 1997. aastani Eestis toodetud õlut imporditud toodetest madalamate aktsiisimääradega (Ibid). Hetkel kehtivad Eestis järgnevad aktsiisimäärad, mis on välja toodud Tabelis 1.

Euroopa Liidu nõuetest tulenev aktsiisiladude süsteem võeti Eestis esmakordselt kasutusele alkoholiaktsiisi puhul 1. jaanuaril 2001, kütuse- ja tubakaaktsiisile laienes see süsteem uue seaduse kehtima hakkamisel 1. aprillil 2003. Enne aktsiisiladude sisseviimist tekkis aktsiisikohustus kohe kauba importimise või tootja poolt kauba müümise hetkel.

Tabel 1. Alkoholi aktsiisimäärad Eestis

Toode	Aktsiisimäär alates 01.01.2014	Aktsiisimäär alates 01.01.2015	Ühik
Õlu*	6,28 eurot	7,22 eurot	etanoolisisaldus ühe mahuprotsendi kohta hektoliitris
Kääritatud jook või vein, mille etanoolisisaldus on $\leq$ 6 vol	36,71 eurot	42,22 eurot	hektoliiter
Kääritatud jook või vein, mille etanoolisisaldus on >6 vol	84,67 eurot	97,37 eurot	hektoliiter
Vahetoode	180,81 eurot	207,93 eurot	hektoliiter
Muu alkohol	16,43 eurot	18,89 eurot	etanoolisisalduse ühe mahuprotsendi kohta hektoliitris

* Väikeõlletootja, kes toodab õlut alla 3000 hektoliitri kalendriaastas, toodetud õlle aktsiisimäär on 50% tavamäärast.

Allikas: (Eesti maksu- ja tolliamet 4.04.2015)

Kuna aktsiisid mõjutavad kauba hinda ja seetõttu võib aktsiisidega maksustamine takistada kaupade vaba liikumist ühisturul, siis harmoniseeritakse Euroopa Liidus aktsiisialaseid maksueeskirju. Peamine harmoniseerimise alane õigusakt on nõukogu 25. veebruari 1992. a direktiiv 92/12/EMÜ aktsiisikaupade ja nende hoidmise, veo ja kontrolli üldise süsteemi kohta. (Lehis 2007)

Alkoholi maksustamise põhimõtteline küsimus seisnes selles, mil määral erinevad tooted üksteisega konkureerivad. Komisjon ja Euroopa Kohus on seisukohal, et kõik alkohoolsed joogid on asendatavad ja üksteisega konkureerivad tooted. Siiski osutas üks komisjoni jaoks 2001. aastal läbiviidud uuring sellele, et konkurents on erinevate toodete vahel erineva tugevusega. Komisjoni 1972. ja 1985. aasta ettepanekud õlle, veini ja kangete alkohoolsete jookide aktsiisi ühtlustamiseks blokeeriti. Alles 1992. aastal võeti vastu direktiiv

92/83/EMÜ, milles on määratud kindlaks see, milliste toodete suhtes ja millise meetodi alusel aktsiisi kohaldatakse. Seetõttu esitas komisjon hiljem paindlikuma ettepaneku alammäärade ja piirmääradega, mis pidanuksid pikas perspektiivis üksteisele lähenema. (Kaudne maksustamine...18.05.2015)

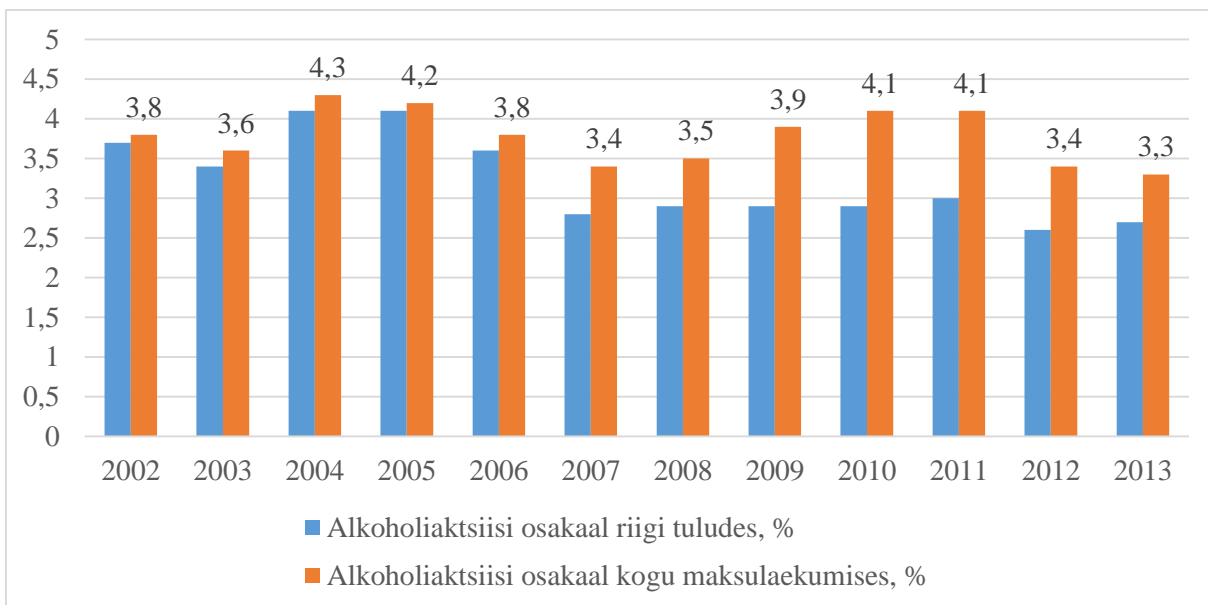
Ülevaate aktsiisimäärade muutusest aastatel 2008- 2014 ning kehtestatud aktsiisi alammäärast Euroopa Liidus annab Tabel 2. Nagu näha puudub alammäär veinil ja muul kääritatud joogil. Õllele kehtestatud aktsiisimäär on aga rohkem kui kolm korda ning vahetoodete alammäär ligikaudu neli korda kõrgem kui EL kehtestatud alammäärad.

Tabel 2. Eesti aktsiisimäärad ja nende kehtima hakkamine

ühik	Eesti aktsiisimäärad ja nende kehtimahakkamine						Aktsiisi alammäär EU-s	
	1.01.2008	1.07.2008	1.01.2010	1.02.2012	1.01.2013	1.01.2014		
Vein 100 liitrit	≤6%	24,03	28,82	31,7	33,3	34,97	36,71	0
	>6%	66,47	66,47	73,11	76,8	80,64	84,67	
Kääritatud joogid 100 liitrit	≤6%	24,03	28,82	31,7	33,3	34,97	36,71	0
	>6%	66,47	66,47	73,11	76,8	80,64	84,67	
Õlu etanooli 1 mahuprotsendi kohta		4,09	4,92	5,43	5,7	6	6,28	1,87
		2,05*	2,46*	2,72*	2,85*	3,00*	3,14*	
Vahetoode 100 liitrit		118,36	142,01	156,2	156,2	172,2	180,81	45,00
Muu alkohol 100 liitri alkoholi kohta	100%	1 073,72	1 291,02	1 418,84	1 490,00	1 565,00	1 643,00	550,00

Allikas: (Eesti konjunktuuri instituut 5.04.2015)

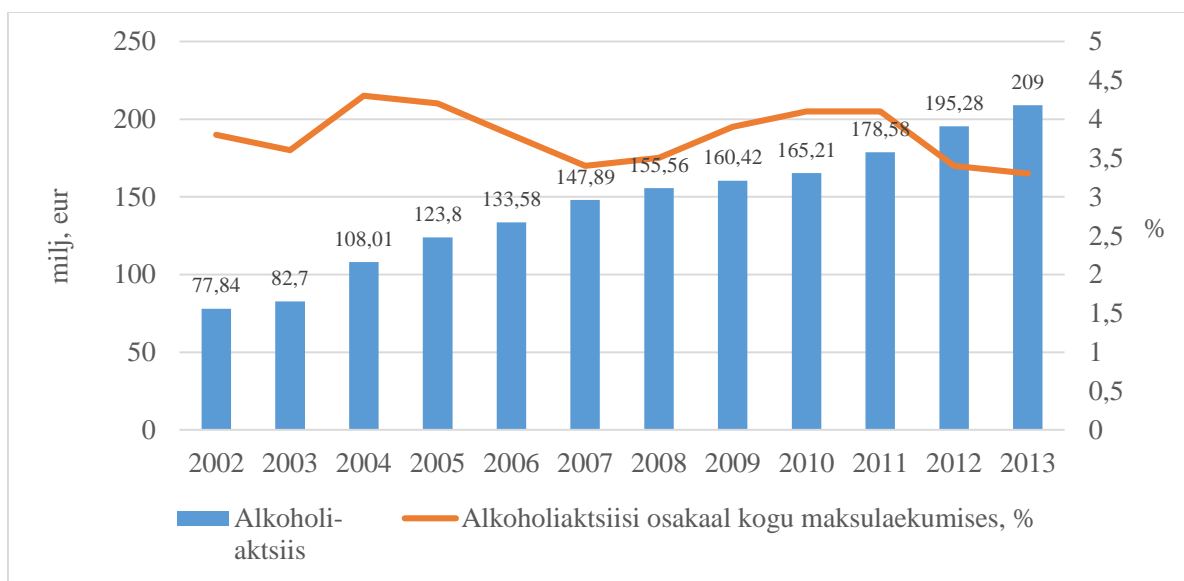
Joonis 1 annab ülevaate maksulaekumistest ja alkoholi aktsiisi maksutulu osast Eestis aastatel 2002–2013. Alkoholiaktsiisi osatähtsus kogu maksulaekumises on jäänud ligikaudu samaks alates 2002. aastast, langedes vaid 0,5 protsendipunkti võrra. Alkoholiaktsiisi osakaal riigi tuludes on aga langenud 3,7 protsendipunktilt 2,7-le. Antud perioodi jooksul on toimunud alkoholiaktsiisi osatähtsuses kogu maksulaekumisest kaks tõusu. Neist esimene 2004ndal aastal, mil antud osakaal tõusis 3,6lt protsendipunktilt 4,3le, kukkudes 2007ndaks aastaks 3,4 protsendile. 2010ndaks aastaks oli alkoholiaktsiisi osakaal tõusnud 4,1 protsendini, langedes 2013ndaks aastaks 3,3 protsendini kogu maksulaekumisest.

Joonis 1. Riigieelarvesse laekunud alkoholiaktsiis osakaal

Allikas: (autori koostatud, vt Lisa 1)

Joonisel 2 on välja toodud riigieelarvesse laekunud alkoholiaktsiisi suurus miljonites eurodes. Samuti on välja toodud selle osakaal kogu maksulaekumisest. On näha, et vaatamata alkoholiaktsiisi osakaalu tõusudest ja langustest kogu maksulaekumisest, on laekumiste rahaline väärtus 2002- 2013 näidanud vaid tõusutrendi. 11 aastaga on see tõusnud 77,84lt miljonilt 209 miljoni euroni.

Joonis 2. Riigieelarvesse laekunud alkoholiaktsiis miljonites eurodes

Allikas: (autori koostatud, vt Lisa 2)

Alkoholi aktsiisimaksu tulu laekus 2013. aastal riigieelarvesse 7% rohkem kui 2012. aastal. Alkoholiaktsiisi laekumine on viimasel kolmel aastal kasvanud stabiilselt vahemikus 7–9% aastas ning võrreldes näiteks 2003. aastaga, on laekumiste maht suurenenud enam kui 2,5 korda. Samal ajal on alkoholiaktsiisi osatähtsus riigi maksulaekumistest tasapisi kahanenud, moodustades viimasest 2013. aastal 3,3%. Eestis on alates 2012. aastast alkoholiaktsiisi tõstetud igal aastal ja maksutõusud ootavad ees ka järgnevatel aastatel. Alkoholi maksustamiselt kuulub Eesti selle tulemusel suhteliselt kõrge maksutasemega riikide hulka. (Alkoholi turg, tarbimine... 2014)

2. AKTSIISIMAKSU REGULATSIOON JA TARBIMINE

EESTIS

2.1. Probleemid alkoholituru regulatsiooniga

Alkoholi aktsiisimaksud moodustavad olulise osa Euroopa Liidu riikide maksutulust varieerudes 0,2%st 3,5%ni kogu maksutulust (v.a sotsiaalmaks). Kõige enam tarbitakse alkoholsetest jookidest (mahult) õlut, millele järgneb vein. Enim tulu toob aga kange alkoholi aktsiis. (Study analysing possible...2010)

Euroopa Liidu direktiivide järgi on lubatud maksustada erinevaid alkoholseid jooke erinevate määradega. Alkoholsete jookide klassifitseerimine on aga tagatud vastava direktiiviga, tagamaks ühtsed alammäärad vastavatele jookidele Euroopa Liidu maades.

Kuigi enamik alkoholsetest jookidest kuulub kahtlusteta sobivasse kategooriasse, leidub jooke, mille puhul puuduvad selged klassifitseerimise piirangud, mille tulemusel võib sama toode langeda erinevates liikmesriikides erinevasse kategooriasse. (Ibid)

Sellele lisandub aga veel teisigi probleeme, mille tulemusena on raske Euroopa Liidu siseturu reguleerida. Nendest võib välja tuua järgmised: süsteem ei ole piisavalt läbipaistev, aktsiisimäärade suur erinevus (eriti naaberriikide vahel), salakaubandus ning aktsiisidest tulenevad kaubanduslikud piirangud. (Ibid)

Kuna osades EL riikides on teiste liikmesriikidega võrreldes tunduvalt kõrgemad aktsiisimäärad (Soomes, Rootsis, Iirimaa, Suurbritannias), ei ole ka kehtestatud alammääradest palju abi ühtlustamiseks suurt erinevust, millega riigid oma tooteid maksustavad.

Samuti on lubatud suur hulk erandeid, mille korral võib teatud tooteid maksustada teistsuguse aktsiisimääraga, kui ette nähtud. Näiteks on erandeid jookidele, mis on toodetud väljaspool Euroopat, jookidele, mis on segatud mitte alkoholsete jookidega või siidrile. Samuti on lubatud väiksema määraga maksustada väiketootjaid, mille arv viimaste aastate jooksul ka kasvanud on. See loob aga turul olukorra, kus keskmise tootlusega ettevõtted on teistega võrreldes raskemas olukorras ning konkurentsieelis on väiketootjal. (Study analysing possible...2010)

Probleemi võib tekitada ka naaberriikide suur erinevus samade toodete hindades pärast nende maksustamist. Suurimad erinevused esinevad näiteks Suurbritannia ja Iirimaa, Rootsi ja

Taani aga ka Eesti ja Soome hindades. Selle tulemusena esineb sealsetes piirkondades ka rohkem suurtes kogustes n.ö üle- piiri alkoholi ostmist aga ka illegaalset kaubandustegevust. (Study analysing possible...2010)

Samuti võib alkoholsete jookide erinev maksustamine mõjutada tarbijate käitumist. Kui kange ja lahja alkoholi aktsiisimäärad on suure erinevusega, mõjutab see alkoholsete jookide eelistust erinevate joogigruppide vahel. (Ibid.)

2.2. Tarbimisharjumused Eestis

Alkoholi tarbimisega kaasnevat mõju majandusele on uuritud korduvalt eesmärgiga sellega kaasnevaid kulutusi ühiskonnas optimeerida. Alkoholile kehtestatud aktsiisimaks on üheks meetmeks, millega riik reguleerib tarbimisest tulenevaid kulutusi.

Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsioon (OECD) avaldas põhjaliku raporti, mis hindas erinevaid alkoholipoliitilisi stsenaariume. Raportis välja toodud alkoholitarbimise edetabelis oli Eesti esikohal, tarbides 2012 aastal 12,3 liitrit puhast alkoholi inimese kohta. Eestile järgnevad selle järgi suurimate alkoholitarbijatena esiviisikus Austria, Prantsusmaa, Iirimaa ja Tšehhi. (Tackling Harmful...2015).

2013. aastaks oli tarbimine vähenenud ning jõudnud 11,8 liitrini elaniku kohta. Tarbimise langust mõjutas kõige enam kangete alkoholsete jookide tarbimise vähenemine – absoluutalkoholi arvestuses vähenes see 5,8%. Vähem tarbiti 2013. aastal täiskasvanud elaniku kohta ka õlut (-4,7%). Lahjade alkoholsete jookide ning viinamarjaveinide ja vermuti tarbimine 2013. aastal küll suurenes (vastavalt 6,8% ja 6,4%), kuid tulenevalt väiksemast kangusest jäi nende mõju üldisele tarbimisele väikeseks. (Alkoholi turg, tarbimine... 2014)

2013. aastal müüdi Eestis 218 miljonit liitrit alkoholsetid jooke. Joogigruppidest kasvas aastaga kõige enam viinamarjaveini ja vermuti müük (+8,0%), lahjade alkoholsete jookide müük suurenes 3,3%, õlle müük 2,8% ja kange alkoholi müük 2,6%. Eesti elanikud tarbisid 2013. aastal alkoholi vähem kui eelmisel aastal. (Ibid.)

Eestlaste kahjulikke tarbimisharjumusi ja selle mõju majandusele käsitles 2009. aastal oma magistritöös Marge Reinap, kes leidis, et alkoholist põhjustatud haiguste majandusliku koormuse kulustruktuurist kaks kolmandikku alkoholi tarbimises kogukulust (66%) moodustab

kaudne kulu haigestumusest ehk haiguse tõttu vähenenud töövõime tagajärjel kaotatud produktiivsus. Antud töös käsitletud alkoholi tarvitamise tagajärjel tekkivatesse haigusseisunditesse suri enne 75ndat eluaastat 2 159 inimest, sealhulgas 1 653 meest, mis moodustab kogukulust 18%. Otsene kulu ehk alkoholist põhjustatud haigusseisundite diagnoosiks ja raviks kulutatud tervishoiuressursid moodustavad 16% kogukulust. (Reinap, 2009)

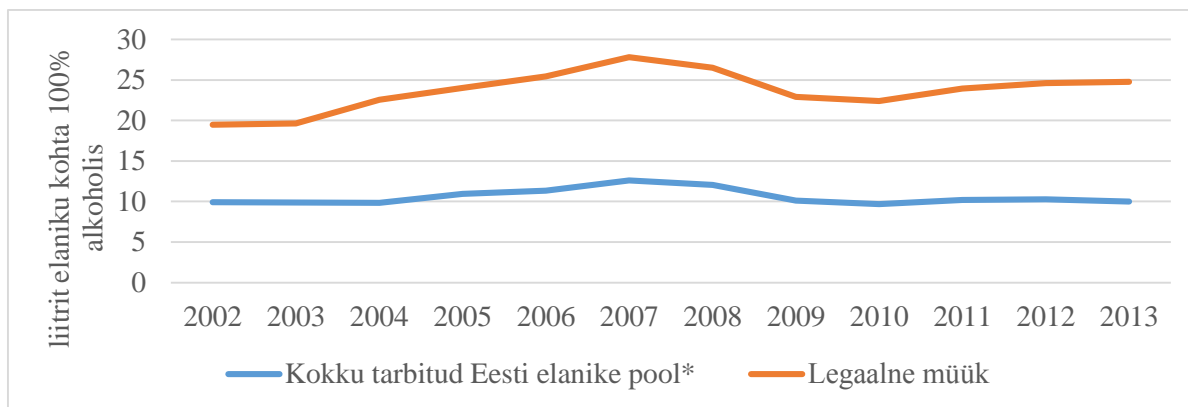
Samuti tuleb arvestada ka illegaalse alkoholituru paratamatut osa, mis hindade tõustes laieneda võib. Aastal 2012 ostis alkoholi legaalselt 94% tarbijatest, mida on siiski valdav enamus. 2013. aastal vähenes illegaalse alkoholi tarbijate osakaal 4%-le. (Alkoholi turg, tarbimine... 2014)

Illegaalse alkoholi tarbimine on vähenenud 1990ndate lõpust 2007. aastani, mil see hakkas kasvama kuni 2011. aastani. Illegaalse alkoholi tarbimine on seotud riigi majandusliku olukorraga. Nii aktiveerubki turg majanduslanguse perioodil, mil langeb tööhõive ning vähenevad sissetulekud. Salaalkoholi ostjate osakaal on suurem mitte- eestlaste ja madalama haridustasemega inimeste ja suuremate linnade elanike hulgas peamiselt Kirde- ja Kesk- Eestis. (Illegaalse alkoholi tarbimine...2012)

Riigi majandusele avaldab illegaalne alkoholikaubandus negatiivset mõju, sest laekumata jäävad alkoholi müügist tulenevad maksutulud (alkoholiaktsiis ja käibemaks). Kui eeldada, et illegaalselt müüdud alkoholi asemel oleksid tarbijad ostnud sama palju legaalselt alkoholi, oleks riigieelarvesse 2013. aastal rohkem laekunud ligikaudu 13,4 miljonit eurot (2012. aastal jäi arvestuslikult laekumata 13,8 miljonit eurot). Vaatamata probleemidele salaalkoholiga on riigieelarvesse laekunud alkoholiaktsiisi mahud igal aastal suurenenud: nii laekus 2013. aastal alkoholiaktsiisi 209,0 mln eurot, ehk 7% rohkem kui 2012. aastal. (Alkoholi turg, tarbimine... 2014)

Ülevaate eestlaste tarbimisharjumuste muutustest annab Joonis 3, kus on välja toodud palju tarbitakse alkoholi Eesti elanike poolt (maha on arvestatud turistide poolt tarvitatud alkohol nii riiki külastades kui kaasa ostes) sealhulgas ka illegaalselt tarbitud alkohol. Ühtlasi näitab graafik, kui suur on olnud antud perioodil legaalne alkoholi müük.

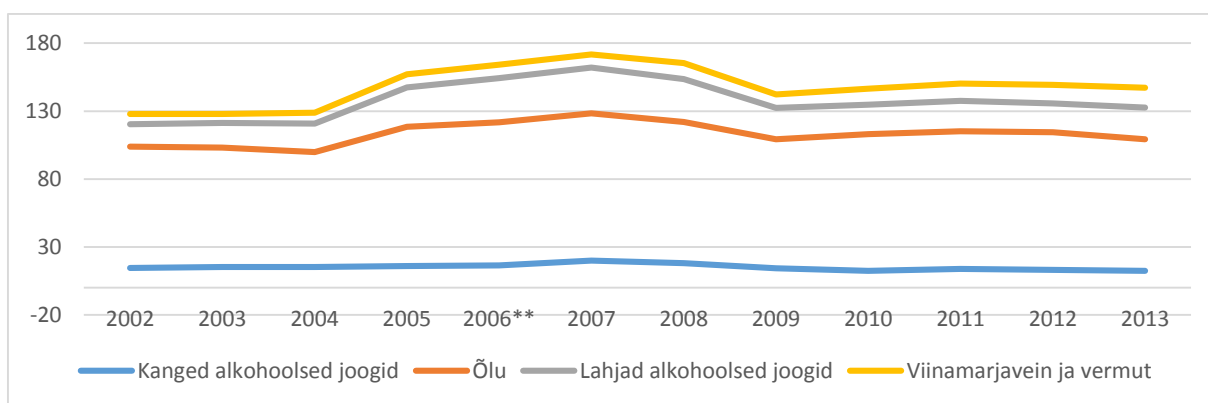
*tarbimine kokku võrdub legaalne müük miinus turistide kaasaostud ja tarbimine Eestis pluss illegaalne müük

Joonis 3. Alkoholi legaalne müük ning eestlaste tarbimine 2002- 2013

Allikas: (autori koostatud, vt Lisa 3)

Joonis 3 näitab, et alkoholi müük on tõusnud kuni 2007nda aastani, millele jätkus langus 2010nda aastani. Ilmselt on põhjus üleüldises majanduslanguses ning inimeste ostujõu vähenemises. Siiski on legaalne müük pärast seda taas tõusnud ning jõudnud 20 liitri elaniku kohta (100% alkoholis).

Joonisel 4 on näha eestlaste tarbimisharjumused erinevate alkoholsete jookide lõikes. Kui kangete alkoholsete jookide tarbimine on püsinud perioodil 2002- 2013 pea samal tasemel, jäädes pisut alla 20 miljoni liitri aasta kohta, siis lahjade jookide puhul võib täheldada tõusu, mis algas aastal 2004 ning kestis 2007nda aastani, langedes seejärel 2009nda aastani.

* tarbimine võrdub legaalne müük miinus turistide kaasaostud ja tarbimine Eestis pluss illegaalne müük

** kuni 2006 puudusid andmed turistide poolse tarbimise kohta Eestis

Joonis 4. Erinevate alkoholsete jookide tarbimine (miljonites liitrites) 2002- 2013*

Allikas: (autori koostatud, vt Lisa 3)

Taaskord võib põhjuseks pidada toonast majanduslangust, mis aga kange alkoholi tarbimist vähemal määral mõjutas.

Alkohoolseid jooke ostsid 2013. aastal välisturistid Eestist kaasa või tarbisid kohapeal absoluutalkoholina 7,2 miljonit liitrit. Kaasaostetud alkohol moodustas sellest 6 miljonit liitrit ning kohapeal tarbiti 1,2 miljonit liitrit. Jookidest ostsid turistid kõige enam kaasa või tarbisid kohapeal õlut (33,9 miljonit liitrit pudelil oleva kangusega). Lahjasid alkohoolseid jooke tarbisid välisturistid 23,8 miljonit liitrit, kangeid alkohoolseid jooke 9,4 miljonit liitrit ja veine 5,5 miljonit liitrit. Võrreldes 2012. aastaga müüdi 2013. aastal välisturistidele õlut ja veine enam 15%, lahjasid alkohoolseid jooke 16% ning kangeid alkohoolseid jooke 12%. Absoluutalkoholiks ümberarvestatuna suurenes välisturistide alkoholitarbimine Eestis 13%. (Alkoholi turg, tarbimine... 2014)

3. VÄLISMÕJU JA AKTSIISIMÄÄRA OPTIMEERIMINE

Alkoholi liigtarbimine on üheks peamiseks enneaegsete surmade, haiguste ja töövõimetuse põhjustajaks eelkõige tööealise rahvastiku seas. Joomine ei kahjusta mitte ainult alkoholi tarvitajat ennast, vaid kõiki neid, keda selline tegevus võib kahjustada. Selleks võib olla nii joores autojuhtide poolt põhjustatud õnnetused, koduvägivald või muu ühiskonda kahjustav tegevus. Sellele järgnevad tagajärjed valmistavad üha suurimaid probleeme ning nõuavad üha enam valitsuse poolset sekkumist. (Tackling Harmful...2015).

3.1. Välismõju maksustamine

Alkoholi tarbimisega liialdamine toob kaasa negatiivsed tagajärjed nii tarbijale endale kui ka ühiskonnale laiemalt. On teada, et tihti ja suurtes kogustes alkoholi tarbimine on otseseks põhjuseks teatud haiguste tekkimisele, samuti muudab alkoholi pidev tarvitamine oluliselt inimese psüühikat, millest saavad alguse probleemid sotsiaalses käitumises. Siit edasi levivad probleemid juba edasi ühiskonda – kasvab kuritegevus, suureneb õnnetuste arv ning tõusevad kulud tervishoiule. (Alkoholi turg, tarbimine... 2014)

Üheks tähtsamaks seisukohaks, mida eelnevad uuringud on tõestanud, on negatiivne seos tarbimise ja sellele kehtestatud piirangutega sh aktsiisimaksuga. Mida kõrgemad on alkoholsete jookide hinnad ning mida piiratum on selle kättesaadavus, seda vähem tarvitatakse alkoholseid jooke ning seda madalamad on ka kulutused, mida tuleb teha, kõrvaldamaks nende tarbimisega kaasnevaid riske. (Cook, Moore 2002)

Sellest tulenevalt on võimalik järeldada, et alkoholi hinnatase- aktsiis selle hulgas, on efektiivne moodus katmaks selle tarvitamisega tulenevaid kulutusi ning oleks eeskätt seotud ühiskonna heaoluga. (Ibid.)

Sarnast alkoholiaktsiisi mõju on uuritud ka näiteks Lõuna-Aafrikas, kus vaadeldi veini, piirituse, õlu ja sorgo õlu maksupoliitikat. Samuti teostati statistiline domineerimise test, kus vaadeldi toodete osakaalu leibkondade kvintiilide lõikes. Teadaolevatest kulutustest alkoholsetele jookidele olid välja arvatud leibkondade poolt makstud aktsiisimaksud. Alkoholiaktsiisi progressiivsuse hindamiseks kasutati Kakwani indeksit, mis iseloomustab

maksu progressiivset või regressiivset iseloomu. Positiivne väärtus näitab, et tegemist on progressiivse maksuga, ning negatiivne väärtus, et regressiivse maksuga. Uuringu tulemusena selgus, et alkoholiaktsiis tervikuna on oma olemuselt regressiivne, Kakwani indeksiga -0,353. Siiski maksavad madalamad kvintilid alkoholiaktsiisi suhteliselt enam. Kõige regressiivsem aktsiisimaks oli sorgo õlul, mille Kakwani indeks oli -1,01 ning kõige väiksem regressiivsus oli piiritusel – Kakwani indeks -0,09. (Ataquba 2012)

Aktsiisiga maksustamine on sageli põhjendatud vajadusega maksustada väliskulusid. Nendeks on kulud, millega aktsiisikaupade tarbijad või tootjad koormavad teisi isikuid. Kuigi tarbija suveräänsuse põhimõtte eeldab, et ratsionaalsed ja täielikult informeeritud inimestel, kes kaaluvad kõiki oma tegevuse kulusid ja tulusid, peaks olema lubatud suitsetada ja juua, seejuures teiste inimeste füüsilised, majanduslikud ja psühholoogilised kulud peaksid olema arvestatud hinna sisse juhul, kui neid ei ole võimalik toimepanijatelt otseselt või kaudselt sisse nõuda. Seega väliskulude olemasolu võiks kehtestada olukorra valitsuse sekkumiseks läbi aktsiisimaksude kehtestamise. (Žukova 2013)

Kahjulike välismõjude piiramiseks on riigid välja töötanud erinevaid meetmeid: osad neist on suunatud vaid liigtarbimise vähendamisele, teised tegelevad probleemiga üldisemalt. Leidmaks kõige tõhusamaid meetmeid alkoholi tarbimise vähendamisel, tuleb arvestada riigi sotsiaalsed ja kultuurilisi eripärasid. Seetõttu on õigete vahendite rakendamine iga riigi valitsuse ülesandeks. Arvutamaks, millist mõju on oodata erinevate meetmete rakendamisel, arvestati Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsiooni (OECD) poolt läbi viidud uuringus Maailma Terviseorganisatsiooni (WHO) poolt pakutud võimalusi, vähendamaks alkoholi tarvitamisest tingitud kahjulikku mõju. Simulatsioonimudelil põhinev uuring selgitab kolme riigi näitel, kuidas erinevate meetmetega õnnestub vähendada joomist 5%- 10% võrra. (Tackling Harmful...2015).

Leiti, et valitsuse võimekus erinevate meetmete välja töötamisel ja rakendamisel mängib edu saavutamiseks tähtsat rolli. Samuti jõuti järeldusele, et piiravaid meetodeid tuleks eelkõige rakendada alkoholi liigtarvitajatele. OECD läbi viidud uuring keskendub just Kanada, Tšehhi ja Saksamaa Liiduvabariigi kohta läbi viidud uuringule, andmast ülevaate, millist tulemust võib oodata erinevate poliitiliste meetodite rakendamisel. Kombinatsioon fiskaalsetest ja tervist edendavatest meetmetest tooks Kanadas inimestele juurde 37 000 eluaastat hea tervise juures, Tšehhis on see näitaja 23 000-29 000 ning Saksamaal 119 000- 137 000 eluaastat. Igal aastal tähendaks see vigastuste vähenemist 80 000 võrra Kanadas, vaimse

tervisega seotud probleemide kahanemist ligi 40 000 võrra Tšehhis ning 4 300 vähem vähijuhtumit Saksamaal. (Ibid.)

Alkoholiaktsiisi maksustamine on õigustatud, kui tarvitamine mõjutab laiemalt ühiskondlikku maksustamist. Põhikategooriad selliste sotsiaalsete rikkumiste korral on meditsiiniline abi alkoholiga seotud haiguste korral, õnnetused, mille on põhjustanud purjus olles auto juhtimine ning vähenenud produktiivsus töökohas. (Parry 2009)

Eriti tuleks tähelepanu juhtida seostele, mis esinevad tööjõu üldise produktiivsuse ning alkoholi tarbimise vahel. Alkoholi kuritarvitamine võib kahjustada produktiivsust tööl olles. Saadud palkadest jääb vähe raha, millest ära elada. Joomine ei ole tingitud alati vähemmaksustatud töökohtades, näiteks mõned inimesed, kellel on suurem palk, joovad rohkem, sest neil on rohkem raha. (Ibid.)

Varasemalt läbi viidud uuringud on viidanud seosele alkoholi hinna ja vägivalla puhangutest põhjustatud kuritegevuse määra vahel. Nii on leitud, et kõrgemad maksud õllele peaksid vähendama röövimiste ja vägistamise esinemist, aga mitte rünnakute ja mõrvade arvukust. Samas on vastuolulisi uuringuid, mis tõestavad, et mõrvade arvukus väheneb alkoholi hinna tõustes. Edasised uuringud on välja toonud, et kõrgendatud maksud õllele vähendavad kuritegevuslikku käitumist just noorukite seas. Nii on leitud ka Inglismaal ja Walesis läbi viidud uuringus, mis järeldas, et madalamad alkoholi hinnad tõi kaasa vägivalla puhangutega seotud vigastuste tõusu ning seega ka rohkem trauma patsiente. Kõrgemaid alkoholi hindu on seostatud ka perevägivalla vähenemisega. (Chaloupka, Xin Xu 2006).

Alkoholiga seotud kuritegevus tõusis märgatavalt ka Eestis. Alkoholiga seotud kuritegude arv kasvas aastaga 13%. Kui 2012 aastal registreeriti neid 68, siis 2013. aastal 77. Peamine põhjus, miks alkoholiga seotud kuritegevus kasvas, olid sagenenud alaealiste alkoholi tarvitamisele kallutamise juhtumid (2013. aastal 25 juhtumit; 2012. aastal 18 juhtumit). Viimastel aastatel on järjest suurenenud ka alkoholi käitlemise korra rikkumiste arv. Alkoholiseadust rikuti 2013. aastal kokku 10 942 korral ja rikkumiste arv vähenes 31%. Peamise osa alkoholiseaduse rikkumistest moodustasid alkoholsete jookide tarbimine alaealiste poolt või alkoholitarbimine avalikus kohas. (Alkoholi turg, tarbimine... 2014)

Kontrollmeetmed on aga efektiivsed vaid nii kaua, kui need mõjutavad tarbijate otsust alkoholi juua. Piirates kättesaadavust, piiritletakse ka heaolu, mida tarbija sellest saab (Ibid).

Näiteks Willard Manning'i ja tema kolleegide poolt läbi viidud teadustöö, kus jõuti järeldusele, et väliseid mõjusid arvestades peaks maksumäära kahekordistama, katmaks

kulutusi, mida alkoholi tarbimine ühiskonnale kaasa toob. Selle asemel kannavad suurt osa kulutustest aga ohvrid ise. (Cook, Moore 16.03.2015)

Samuti on vaieldav, kus tõmmata piir sisemiste ja välimiste mõjude kohta, eriti, mis puudutab peresisese alkoholi liigtarbimisega kaasneva vägivalla ohvreid. Ühest küljest on tegemist vaba valikuga, mis puudutab perekondliku liidu moodustamist, teisalt, kui ohvrid pole valmis enda eest ise seisma, peaks olema võimalus riiklike meetmetega olukorda muuta. (Cnossen 2007)

Kuna alkohoolsete jookide tarbimine on tõusulainel, on üha olulisem, et leiaksime sobivad meetmed sellest tulenevate probleemide lahendamiseks. Näiteks on aina süvenenumaks probleemiks liigne alkoholi tarbimine kõrgharidusega naiste seas. Nii on Suurbritannias kasvanud 2001-2011 aastatel alkoholi liigsest tarbimisest seotud surmad naiste seas enam kui meeste hulgas (Women and alcohol 2013).

Maailma Terviseorganisatsioon (WHO) on hinnanud, et alkohoolsete jookide tarbimine on vastutav ligikaudu 10,8 % kõikidest Euroopa Liidus esinevatest haigustest. Järgides WHO metodoloogiat, tähendab see hinnanguliselt materiaalseid kulutusi 125 miljoni euro ulatuses (aastal 2003), mida on neli korda rohkem, kui on laekumisi aktsiisimaksudest. Sellele lisanduvad veel immateriaalsed kulutused, mis moodustavad hinnanguliselt rohkem kui kahekordse summa materiaalistest kulutustest. (Cnossen 2007)

Teadvustades kõiki alkoholi tarbimisega kaasnevaid kulutusi, on seatud eesmärgiks vähendada just üksikisiku alkoholi tarbimist. Arvestada tuleb siinkohal ka seda, kui suurt riski tarbimine endaga ühiskonnale kaasa toob. Alkoholi liigtarbimisel kaasnevad riskid on märgatavalt suuremad, kui mõõdukal tarbimisel, kus välised riskid on minimaalsed. See teeb aga optimaalse maksumäära arvutamise keerukaks. See on ka üks põhjustest, miks aktsiisimäär varieerub erinevates Euroopa Liidu riikides laialdaselt. (Ibid.)

Eestis suri maksa alkoholitõve tagajärjel 2013. aastal 124 meest ja 49 naist. Võrreldes eelnenud aastaga kasvas nimetatud haigusse surnud meeste arv ligi kolmandiku, seevastu naiste suremus maksa alkoholitõve tõttu vähenes enam kui kümnendiku võrra. Väiksema esinemissagedusega surmapõhjustest on aastaga suurenenud närvisüsteemi alkoholdegeneratsiooni ja alkoholpolüneuropaatia juhtumid. Teiste alkoholist tulenevate surmajuhtumite arv on siiski vähenenud. Enam kui poole võrra on vähenenud surmajuhtumid alkoholi tarvitamisest tingitud psüühika ja käitumishäirete tagajärjel. Igati positiivne on aga

fakt, et alkoholi tarvitamisest tulenenud haigustest tingitud surmajuhtumite aastane üldarv on langenud viimase kümne aasta madalaimale tasemele. (Alkoholi turg, tarbimine... 2014)

Pigou lahendus välismõjude korrigeerimiseks on kehtestada alkoholile maksumäär, mis oleks võrdne selle marginaalse väliskuluga. Eesmärgiks oleks alkoholi tarbimine langetada tasemeni, kus tema sotsiaalne piirkulu on võrdne sotsiaalse piirkasuga ning hind peegeldaks alkoholi reaalselt kulu ühiskonnale. Kuna infotõrge takistab inimestel arvestada kõiki tarbimisega seotud riske, tuleks seda probleemi lahendada maksupoliitikaga, kus alkoholile kehtestatud maksumäär peaks olema võrdne marginaalse väliskulu ja marginaalse internaliseerimata sisemise kulu summaga. (Žukova 2013)

3.2. Optimaalse aktsiisimäära leidmine

Peamiseks küsimuseks alkoholi tarbimise reguleerimisel on välja segitada, kui kõrge peaks olema sellele kehtestatud aktsiisimäär. Üheks eesmärgiks oleks kindlustada, et tulu kehtestatud maksust kataks ära alkoholsete jookide tarbimisega kaasneva välise mõju, st mõju, mida ei kannaks ainult tarbija, vaid mis kandub kõigile, keda üldine tarbimine mõjutada võib. Selle seisukoha järgi ei peaks maksumäär arvestama pelgalt vahetute tarbijate kõrgendatud tervise riske, vaid laiahaardelisemat riski, mida alkoholi tarbimine endaga kaasa toob.

Arvestada tuleks ka aktsiisimaksu olemust, mis on muutunud viimaste aastate jooksul pigem regressiivseks maksuks, st vaesemad inimesed maksavad seda suhteliselt enam. Alkoholiaktsiisi regressiivsus on tingitud just viinale ja õllele tehtavatest kulutustest. Aktsiisimaks veinilt ja muudelt alkoholsetelt jookidelt on neutraalne või isegi pigem progressiivne tulude suhtes. (Paulus *et al* 2008)

Üheks peamiseks komponendiks optimaalse alkoholi aktsiisi määra leidmisel on uurida, milline on nende toodete nõudluse hinnaelastsus. Nii on ühes Ameerika Ühendriikides läbi viidud uuringus on välja selgitatud erinevate alkoholsete jookide nõudluse hinnaelastsus, mis kujunes järgnevalt: -0,3 õlu; -1,0 veini ja -1,5 kange alkoholi kohta. Sarnase tulemuseni jõudis ka Clements, kes kaasas oma uuringusse lisaks USA osariikidele ka Soome, Rootsi ning Ühendatud Kuningriigi. Tema uuringust selgus ühtlasi, et nõudlus alkoholsetele jookidele on hinnatundlikum põhjapoolsemates USA osariikides kui see on lõunapoolsemates. Oluline on ka teada, kuidas erineb nõudluse hinnatundlikkus erinevat tüüpi alkoholi tarvitajate seas (olenevalt tarbitava alkoholi kogusest ja tarbimise sagedusest). Nii on ka varasemates töodes

leitud, et kui mediaan keskmise tarbija hinnaelastsus on ligikaudu -1,19, siis kummaski äärmuses on see ligikaudu -0,5. Siiski võib uuritu põhjal väita, et 80% alkoholi tarvitajatest on siiski olulisel määral hinnatundlikud, elastsusnäitajaga -0,74. (Cnossen 2007)

Kuigi erinevate uuringute tulemused varieeruvad ning ei pruugi olla üheselt tõlgendatavad, näitavad need siiski, et on võimalik läbi hoolikalt kaalutletud aktsiisimäära kehtestamisega parandada ühiskonna üldist heaolu. Kindlasti ei ole aktsiisimaks alkoholi tarbimise reguleerimiseks parim vahend, vaid instrument, mis vaid täiendab teisi samal eesmärgil rakendatud meetmeid.

Vaid aktsiisimaks rakendamine tooks kaasa heaolu kahanemise tarbijatele, kes tekitavad kahjulikku välismõju minimaalselt. Samas ei piiraks see piisavalt kahju, mida toovad endaga kaasa alkoholismile kalduvad inimesed. Seega peaksid lisanduvad meetmed olema suunatud just vastavalt erinevatele huvigruppidele, nagu alaealised noored, piirates neile alkoholi kättesaadavust. Samuti tuleks suurendada kontrolli joores autojuhtide tabamiseks, kes on ühtlasi suuremateks probleemseteks kahjuliku välismõju tekitajateks. (Cnossen 2007)

Alkoholijoores auto juhtimine põhjustab USA kiirteedel toimunud õnnetustest 40%. Enamasti on need põhjustatud üks-ühele toimunud avariides. Laiemad õnnetused, kus joores juhid mõjutavad ka teisi liiklejaid, mõjutavad ka meditsiiniabi andjaid ning sõidukitele tehtud kahjusid. Neid faktoreid arvesse võttes mõjutab alkoholijoores juhtimine maksueelset hinda 30%. (Parry 2009)

Otsesem viis oleks karistada joores juhte otse ja pöörata tähelepanu rohkem neile, mitte kõigile joojatele (kes peavad sellest tulenevalt kallimat alkoholi ostma). Arvutuste kohaselt peaks keskmine purjus juhi reis olema 14 miili ja selle pealt makstav trahv 20 dollarit. Kahjuks aga 1 juht 1500st põhjustab mingi rikkumise ja saab siis kas rahaliselt või kohtu kaudu karistada. Tõsiasi, et vahele võetakse nii vähe joores juhte, mõjutab ka trahvide suurust. Kui arvestada, et iga joores juht peaks maksma 20 dollarit trahvi, siis kui üks jääb 1500st vahele peaks tema trahv olema 30000. See summa on aga enamusele üle jõu käiv, niisiis on määratud trahvipiiriks 300 dollarit. (Ibid.)

Alternatiiviks, et vähendada joores juhtimist, tuleks tekitada joomise ees kartust (viia läbi kainusteste ja puhumisreide). See aga eeldaks, et politsei töömaht suureneb ja ka neile peab rohkem palka maksma. Vahele jäänud juhid võivad ka kuni kuueks kuuks lubadest ilma jääda või minna näiteks kümneks päevaks vangi, alternatiiviks sellele oleks ühiskondliku töö tegemine kuni 40 päeva. Kui neid karistusi nüüd vaadelda rahalisest aspektist, siis tuleb ühe

joobes juhi pealt kolm dollarit trahviraha. Mitterahaline karistamine aga väga ei mõjuta joobes juhtide mõttemaailma ja usutakse, et kui tõsta aktsiisimaksu, siis see paneb joobes juhid natukenegi asja peale mõtlema. (Parry 2009)

Alkoholijoobes sõitmine on suureks probleemiks ka Eestis. Kuigi 2013. aastal registreeriti politsei poolt alkoholijoobes sõidukijuhtimisi 3% vähem, kui aasta eest, ligineb juhtumite arv aastas seitsmele tuhandele. Ebakainete sõidukijuhtide osalusel toimus 2013. aastal 191 liiklusõnnetust. Vaatamata sellele, et alkoholijoobes toimunud liiklusõnnetuste arv kahanes, kasvas nende tulemustel hukkunud inimeste arv 6%. Joobes sõidukijuhi osalusel toimunud liiklusõnnetustel hukkus 2013. aastal kokku 23 inimest (2012. aastal 17 inimest), vigastada saanud oli 263 (2012. aastal 284). Joobes juhtimisega seotud õnnetused moodustasid 2013. aastal 14% kõikidest liiklusõnnetustest. Alkoholijoobes sõidukijuhi osalusel toimunud liiklusõnnetustes hukkus 28% kõigist liiklusõnnetustes hukkunutest ja vigastada sai 15% kõigist vigastatutest. (Alkoholi turg, tarbimine... 2014)

On leitud, et joobes autojuhtide arvukuse vähendamiseks kehtestatud trahvid on tõhusamaks meetmeks kui alkoholi maksustamine. Kui trahvide arvelt väheneb joobes juhtide arvukus, toob see endaga kaasa kahjuliku välismõjude vähenemise. Kui aga tõsta makse, toob see endaga kaasa enamjaolt vaid mõõduka alkoholi tarbimise vähenemise, millel aga puudub kahjuliku välismõju mõjutamise efekt. (Laxminarayan, Parry, West, 2006)

4. UURING AKTSIISIMÄÄRA TÕUSU MÕJUST ALKOHOOLSETE JOOKIDE TARBIMISHARJUMUSTELE

Töö uurimuses selgitab autor, milline on mõju alkoholsete jookide aktsiisimäära tõusust tarbijatele aastatel 2016 ja 2020. Ühtlasi käsitleb uuring inimeste alkoholi tarbimisharjumusi üldisemalt ning kuidas nad ise sellega kaasnevatesse probleemidesse suhtuvad.

4.1. Metoodika

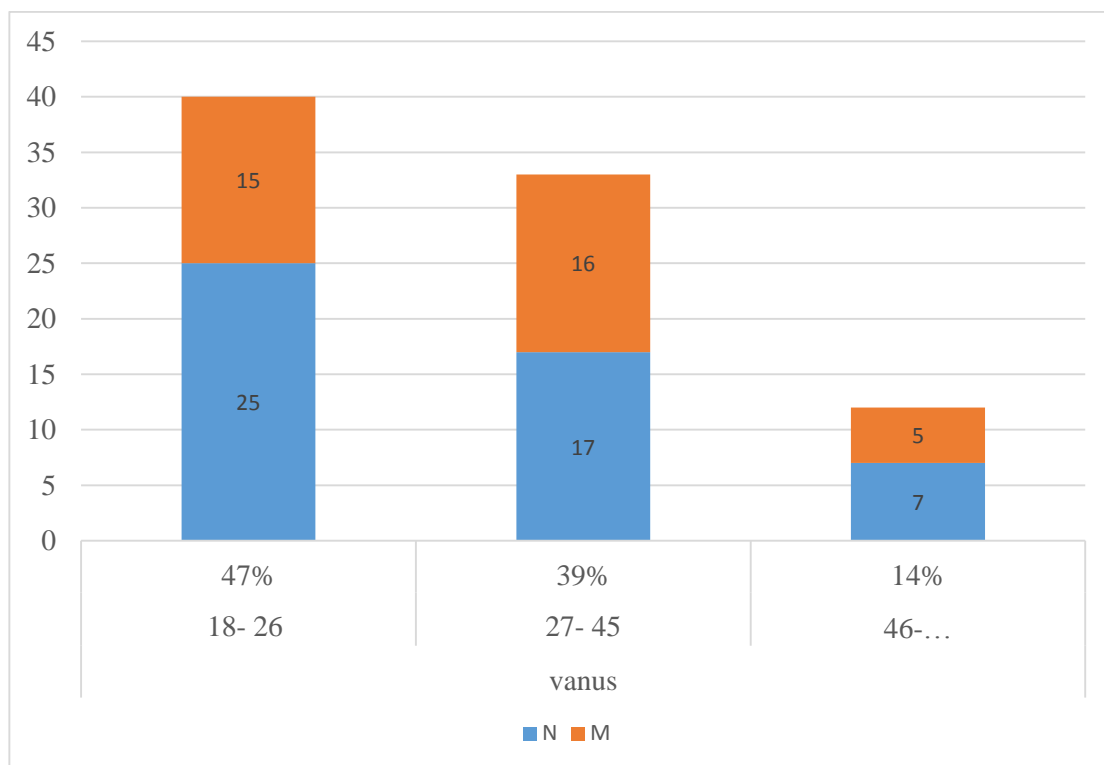
Töö viidi läbi kasutades kvantitatiivset uurimismeetodit. Küsitlus viidi läbi 2015 aasta kevadel aprilli kuu jooksul. Valimiks olid juhuslikud inimesed ning uuringu küsitluses osales 85 inimest. Uuringus osalejatel tuli vastata küsimustikus (Lisa 4) esitatud küsimustele ning valida vastusevariantidest sobiv. Küsimustikus oli kokku 15 erinevat küsimust, mis puudutasid nii aktsiisimäära tõusu kui ka isiklikku alkoholi tarbimist. Vastuseid koguti nii interneti teel, mis moodustas 39% vastanutest, kui käsitsi ankeeti täites, mis moodustas ülejäänud 61% .

4.2 Küsitluse tulemused ja analüüs

Järgnevalt analüüsiti küsitluse tulemusi. Küsimustikus esinevad küsimused on koostatud, et saada kinnitust või lükata ümber töö alguses seatud hüpoteesid. Samuti on autor uurinud, kui kursis on inimesed alkoholi tarbimisega kaasnevatest välismõjudest ning nende isiklikust kokkupuutest.

Küsitluses osales 49 naist ja 36 meest, seega ei erine naiste osakaal olulisel määral meeste osakaalust. Vanuseline jaotus oli jagatud kolmeks, kus esimesse gruppi kuulusid noored ehk 18- 26 aastased vastajad, järgneva grupi moodustasid 27- 45 aastased vastajad ning kolmandasse gruppi kuulusid 46 aastased vastajad ning vanemad.

Nagu on näha all oleval joonisel (vt Joonis 5), moodustab kõige suurema grupi 47 protsendiga noored ning vähemuses on 14 protsendiga kõige vanemad vastajad. Kuna siin esineb mõningane noorte ülekaal, analüüsib autor järgnevaid näitajaid, mis puudutavad vanuselist koosseisu, kahes erinevas vanusegrupis: noored, vanuses 18- 26 ning vanemad.

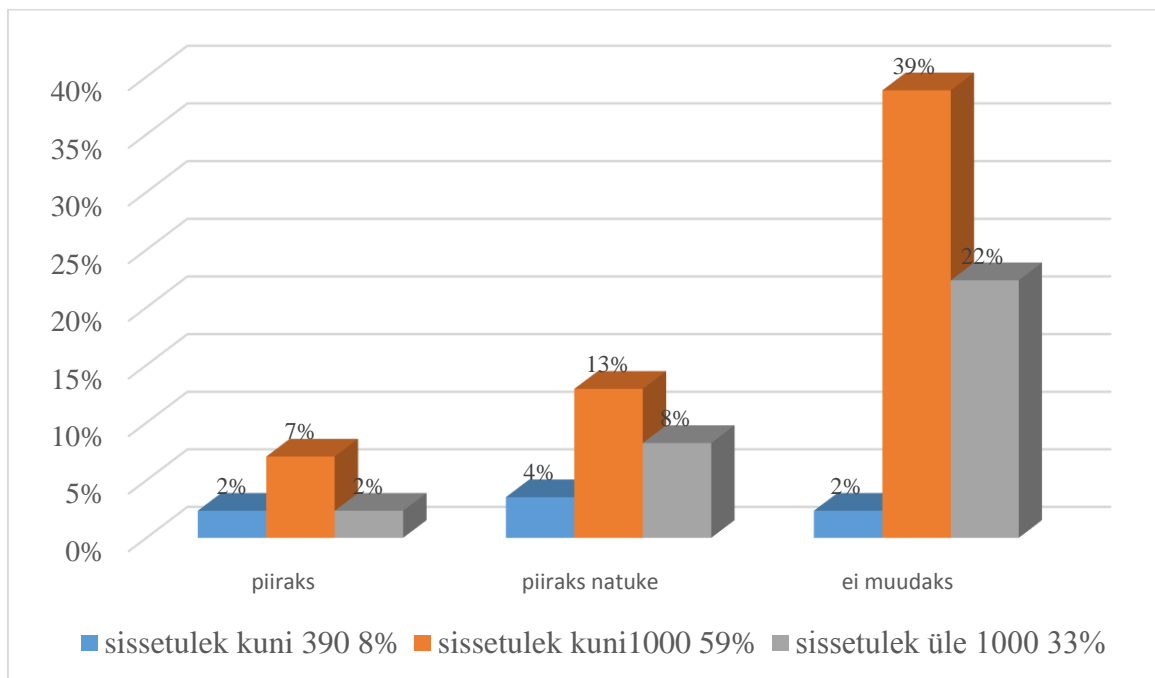

Joonis 5. Sooline ja vanuseline osakaal

Allikas: (autori koostatud, vt Lisa 5)

Järgnevalt uuriti, kuidas mõjutab inimeste sissetulek nende tarbimisharjumusi alkoholi aktsiisi tõstmisel. Selleks jagati vastanute sissetulek kolme erinevasse kategooriasse: vastanud, kelle brutopalk on kuni 390 eurot, järgnevasse gruppi kuulusid need, kelle brutopalk on kuni 1000 eurot ning kolmandas grupis vastanute brutopalk ületab selle. Alajaotuse piiritlemisel lähtus autor hetkel kehtestatud miinimumpalgast ning ligikaudsest keskmisest palgast Eestis. Küsitluses selgus, et vastanute seas väikseima sissetulekuga inimesi oli 8% (vt Joonis 2), keskmise tuluallikaga vastanuid esines kõige enam- 59% ning üle keskmist palka saanute osakaal moodustas 33% vastanutest. Joonisel 6 on näha, et alkoholi tarbimist piiraks olulisel määral vaid 11% vastanutest, kusjuures sissetuleku suurus ei mängi erilist rolli, erinedes vaid 5 % keskmise astme sissetulekuga inimestel, kes oma tarbimist teistest enam piiraks. Suurim

erinevus seisneb tarbijate vahel, kes oma käitumist ei muudaks, kus vaid 2 % vastanutest on kuni miinimumpalka saavad tarbijad. Ülejäänud samasse gruppi kuulunud vastajatest 39% saab brutopalgaks kuni 1000 eurot ning 22 % kuulub üle keskmist palka saavate inimeste hulka.

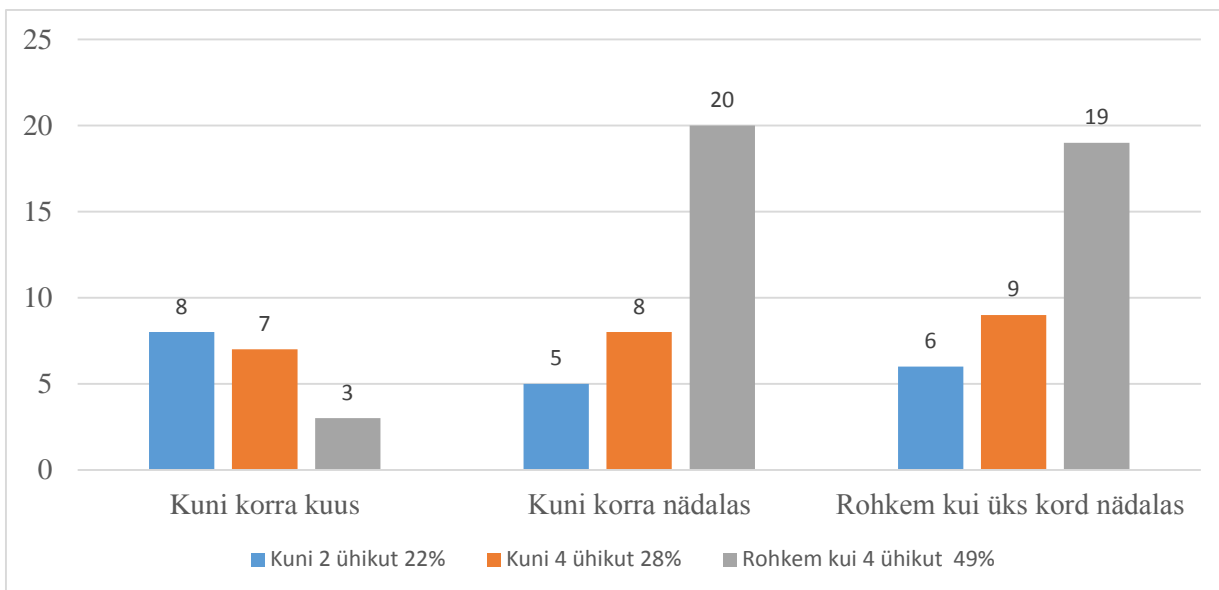

Joonis 6. Sissetuleku ja tarbimisharjumuste vaheline seos

Allikas: (autori koostatud, vt Lisa 6)

Antud graafik (vt Joonis 7) näitab, milline on seos alkoholsete jookide tarbimissageduse ning tarbitud koguse vahel. Autori eelduse kohaselt joovad sagedamini alkoholi tarbivad inimesed korruga vähem. Alkoholi koguse määramiseks kasutati ühikutesse teisendamist, kus üks ühik alkoholi võrdsustati ligikaudu 40 ml kange alkoholi, 120 ml veini või 250 ml lahja alkoholise joogi nagu õlle või siidriga.

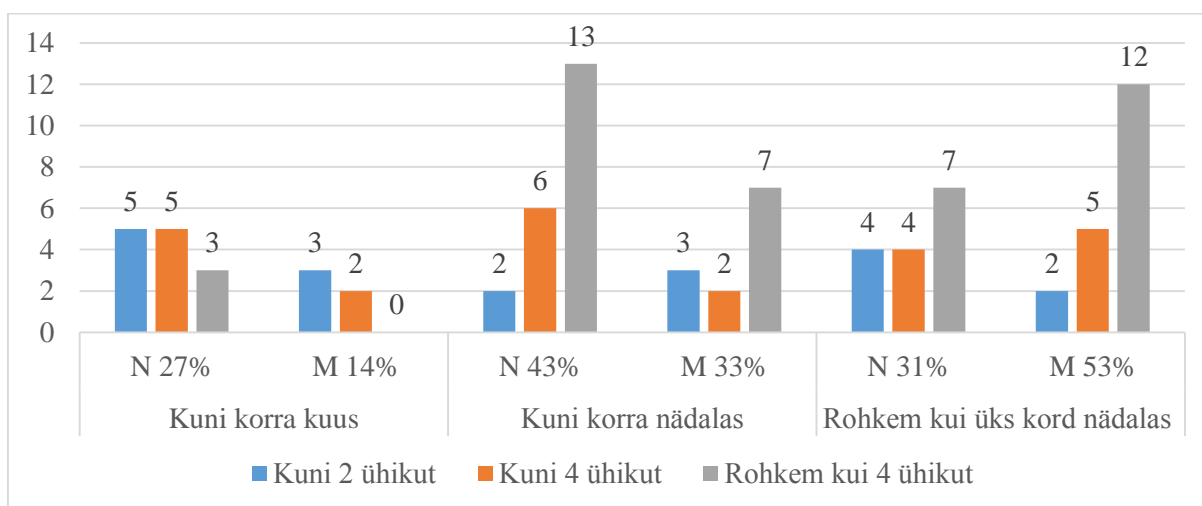
Jooniselt 3 aga selgub, et vähese alkoholi kogusega piirduvaid inimesi esineb kõigis sagedusgruppides üsna võrdselt, vastavalt kaheksa inimest tarbib sellise koguse kuni korra kuus, viis vastanutest kuni korra nädalas ning kuus mitu korda nädalas. Suurim erinevus on inimeste vahel, kes tarbivad korruga enam kui neli ühikut alkoholi, kes ühtlasi moodustavad ka ligi pooled kõikidest vastanutest. Nende hulgast vaid kolm inimest tarbivad alkoholi kuni korra kuus, 20 aga kuni korra nädalas ning 19 lausa mitu korda nädala jooksul.

Joonis 7. Alkoholi tarbimise sagedust ja kogust kirjeldav graafik

Allikas: (autori koostatud, vt Lisa 6)

Siinkohal soovis autor teada, kuidas jaguneb alkoholi tarbimise sagedus ja kogus ka meeste ja naiste vahel. Sellest annab ülevaate joonis 8.

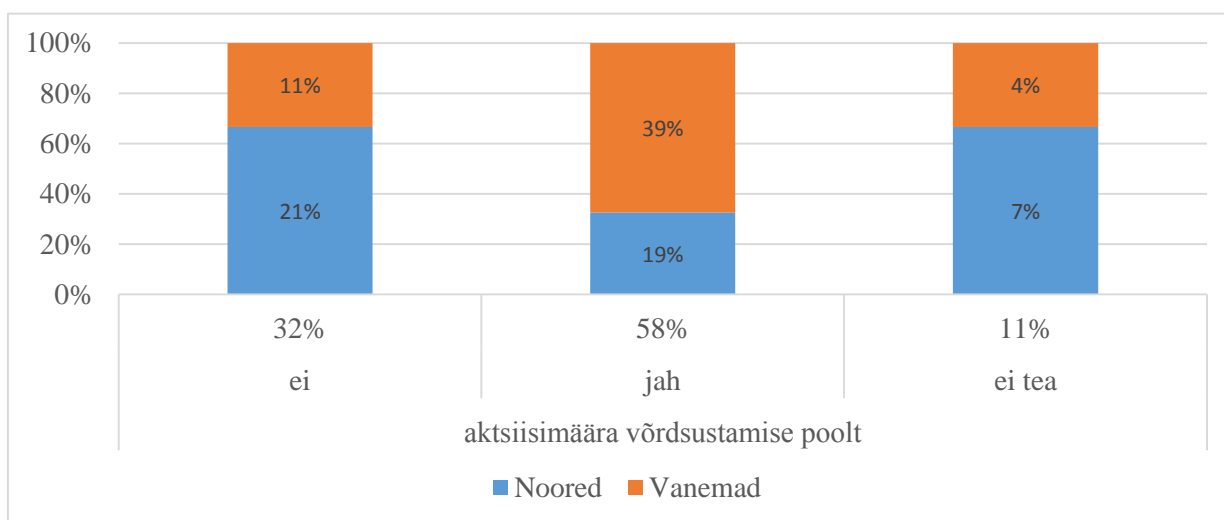
Joonis 8. Naiste ja meeste alkoholi tarbimise sagedust ja kogust kirjeldav graafik

Allikas: (autori koostatud, vt Lisa 6)

Graafikult on näha, et suurim sooline erinevus alkoholi tarbimise vahel esineb nende hulgas, kes joovad mitu korda nädalas. Nii vastasid 31% naistest ning 53% meestest. Suurim osa naistest

tarbib alkoholi kuni korra nädalas rohkem kui neli ühikut korraga. Enamik mehi aga rohkem kui korra nädalas ning enam kui neli ühikut.

Hetkel on aktuaalsust kogunud ka küsimus lahja ja kange alkoholi aktsiisimäärade erinevuse vahel, kus hetkel kange alkoholi aktsiisimäär on 2,6 korda kõrgem lahja alkoholi aktsiisi määrast. Hetkel on erinevust põhjendatud peamiselt lähtudes tootmismeetmete erisust ning kange alkoholi tarbimisega kaasnevast suuremast terviseriskist. Antud töö küsitlus uuris, milline on inimeste seisukoht selles küsimuses lähtuvalt nende vanusest, eristades noori kuni 26 aastaseid vanematest vastanutest. Joonisel 9 on näha, et aktsiisimäärade võrdsustamise vastu on pigem nooremad vastajad, kellest 21% eelistab kehtivat korda. Samal seisukohal oli aga kõigest 11 % vanematest vastajatest. Üle poole, 58% küsitluses osalejatest sooviksid siiski näha võrdsemaid aktsiisimäärasid, kellest enamuse moodustasid vanemad vastajad. 11% küsitletutest ei osanud aga selles küsimuses kindlat seisukohta võtta.

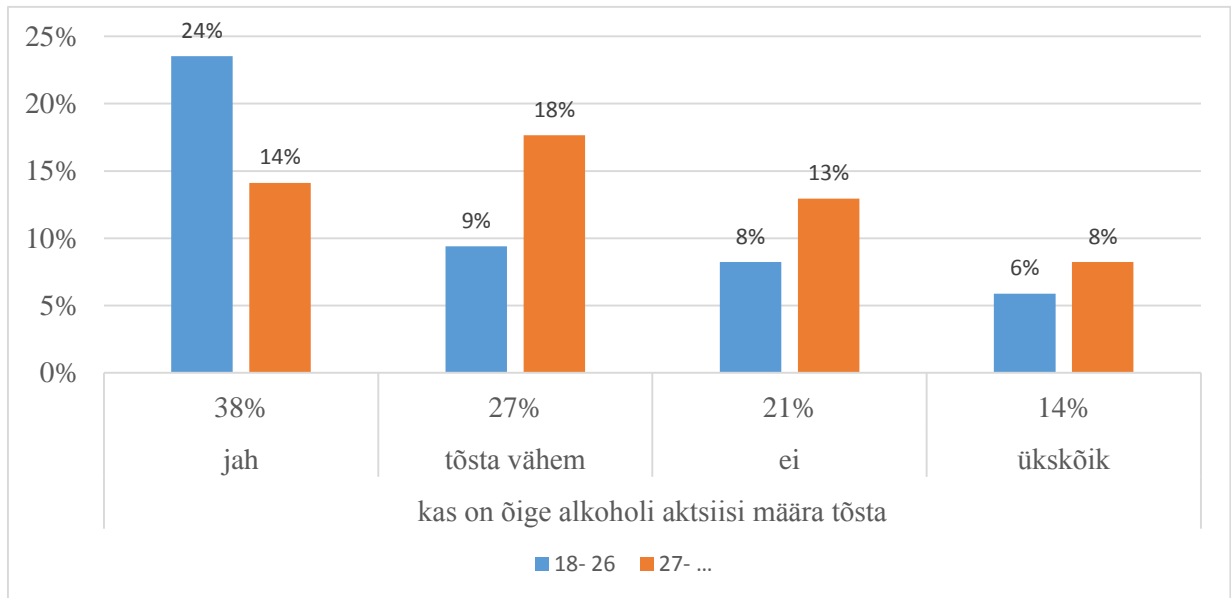

Joonis 9. Kange ja lahja alkoholi aktsiisimäära võrdsustamise küsimust kirjeldav diagramm

Allikas: (autori koostatud, vt Lisa 7)

Järgnev küsimus keskendub rahva ja valitsuse nägemuste erinevuse väljatoomisele, mis puudutab alkoholi aktsiisimäära tõstmist kui riigi eelarve ühte tuluallikat. Töö autor küsis kui õiglaseks küsitlenud peavad antud tulude ümberjagamist, ehk alkoholiaktsiisi tõstmist, et selle arvelt katta teisi maksusoodustusi või tõsta riiklike toetusi. Selgus, et 38% vastanutest peab seda igati põhjendatuks ning õiglaseks meetmeks (vt Joonis 10). Nende hulgas 24% noori ning 14% vanemaid, üle 26 aastaseid vastajaid. 27% vastanutest leidis, et alkoholi aktsiisimäära

peaks tõstma, kuid vähem, kui seda on planeeritud. 21% oli igasuguse tõstmise vastu ning 14% vastanutest arvas, et pole vahet, milliseid makse tõstetakse või langetatakse. On näha, et vanemad vastajad olid rohkem vastu aktsiisimäära tõstmisele, kui nooremad, kuid kuna erisus ei ületa viit protsendipunkti, või seda siiski mitte oluliseks lugeda.

Joonis 10. Inimeste arvamus alkoholi aktsiisimäära tõstmisest

Allikas: (autori koostatud, vt Lisa 7)

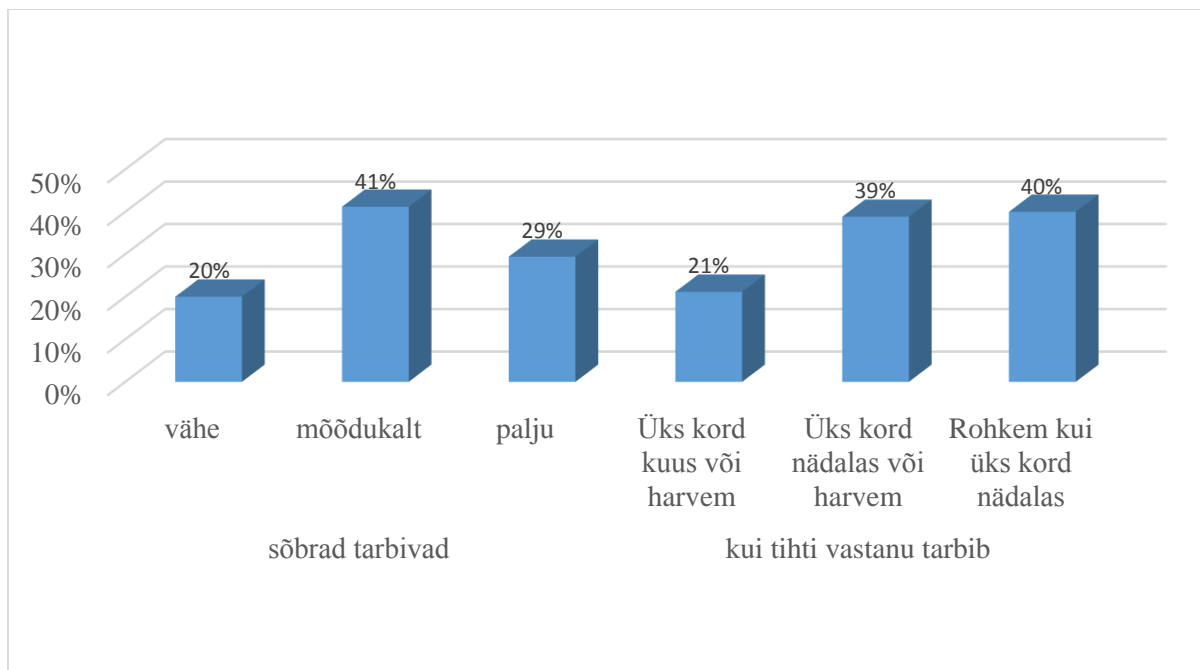
Ühtlasi uuriti antud töös, kas alkoholi hinnatõus mõjutaks inimeste tarbimist mõnel muul viisil. 6% vastanutest arvas, et see võiks mõjutada neid tarbima salaviina. 36% küsitluses osalejatest tunnistasid, et nad ei muudaks oma tarbimise sagedust ega koguseid, kuid valiksid pigem odavama hinnaklassi tooteid ning 24% vastanutest hakkaks alkoholi ostma rohkem välismaalt, kus see on odavam. Samas tervelt 41% vastanutest olid kindlas, et hinnatõus nende tarbimiskäitumist ei mõjutaks.

Inimeste vähest hinnatundlikkust näitab ka tulemus, mis saadi uurides nende eelnevat tarbimismustrit seoses alkoholi aktsiisimäära tõusuga. Alkohoolsete jookide tarbimist vähendas oluliselt vaid 7% vastanutest, 26% küsitluses osalejatest tunnistas, et on ostnud odavamaid tooteid, et kulutusi alkoholile mitte tõsta ning tervelt 67% vastanutest arvas, et pole oma tarbimisharjumusi muutnud.

Alkoholi tarbimisega kaasnevate välismõjude kahjulikkusest informeeriv kampaania keskendub passiivsest joomisest tingitud ühiskonnaprobleemide aktualiseerimisele. Töö autor

uuris, kui teadlikud on küsitluses osalejad kampaaniast ning kas neil on ka isiklik kokkupuude välismõjudega kaasnevate tagajärgedega. Ligikaudu pooled vastanutest- 52% olid kursis käimasoleva kampaaniaga. 24% oli küll märganud kampaania plakateid, kuid polnud probleemi üle siiski mõelnud ning 25% vastanutest polnud kampaaniaga kursis. Passiivse joomise tagajärgede ohvriks luges end 40% vastanutest. 34% arvas, et pole sellest mõjutatud ning 26% ei osanud seisukohta võtta. Küsitluses osalejatest ise kellelegi läbi passiivse joomise kahju tegemist tunnistas 35%. Vastanutest 33% olid kindlad, et pole kellelegi kahju tekitanud ning 33% polnud kummaski variandis kindel.

Viimasena uuris antud küsitlus, kui palju alkoholi tarbivad hinnanguliselt vastanute lähedased. See annab mõningase ülevaate, millist mõju omavad sõbrad ja perekond inimeste käitumisharjumustele (vt Joonis 11). 21% vastanutest leiab, et nende lähim tutvusringkond tarbib alkoholi vähe ning ei ole selles probleemi kunagi näinud. 39% küsitletutest arwab, et alkoholi tarbitakse nende seltskonnas mõõdukalt, kui tuleb ette erandeid, ei tehta sellest probleemi.

Joonis 11. Vastanute ja nende lähedaste tarbimisharjumused

Allikas: (autori koostatud, vt Lisa 8)

Alkoholi tarbitakse tihti (mitu korda nädalas), olenemata nendega kaasnevatest probleemidest 40% inimeste seas ning 9% ei oska alkoholi tarbimist oma lähedaste seal hinnata. Jooniselt 11 on näha, et vastanute tarbimisharjumused sarnanevad eelduste kohaselt nende lähedaste tarbimisharjumustega. Nii arvas küsitlenute seast vaid viiendik inimestest, et tarbivad alkoholi vähe, ülejäänud vastanud jagunesid ligikaudu võrdselt mõõdukalt ja tihti tarbivate inimeste katekooriasse. Sarnaselt jagunesid ka vastanute sõpruskonnad.

4.3. Uuringu järeldused

Selles peatükis võtab uuringu autor kokku küsitluse tulemused ning spekulatsioonid, millised tegurid võivad saadud tulemusteni viia.

Segus, et inimeste hulgas, kes on tarbimisharjumusi ei muudaks, oli kõige enam neid, kes kuulusid keskmisse palgagruppi. Nii vastas 39% tarbijatest, kes oma käitumist aktsiisimäära tõstmisel ei muudaks.

Tulemus on mõnevõrra üllatav, kuna ootaks pigem, et nii vastavad kõige suuremat sissetulekut saavad tarbijad, samas oli ka suurima sissetulekuga gruppi kuuluvate inimeste seas kõige enam neid, kes tarbimist ei muudaks. Üheks tõlgenduseks võib pidada tarbijate üldist trendi, mis näitas, et alkohoolsete jookide kallinemine esineb määral, mis ei mõjuta inimeste juba omandatud tarbimisharjumusi.

Küsitluses selgus, et ligi pooled vastanutest, kes kalduvad alkoholi kogusega liialdama, tarbivad seda ka sagedamini kui korra kuus. Kui eeldada, et just nende inimeste tarbimisharjumused toovad endaga kaasa suuremad kulutused, mis tekivad tarbimise välismõjuga kaasnevatest teguritest, näitab see meie ühiskonda juurdunud probleemi. Naiste ja meeste vaheline tarbimiserinevus oli suurim nende hulgas, kes tarbivad alkoholi enam kui korra nädalas. Nii vastas 31% kõikidest naistest ning 53% meestest.

Kampaaniat, mis teadvustab passiivse joomise probleemi, saab pidada üheks küllaltki tõhusaks meetmeks, mis aitab probleemi ühiskonnas aktualiseerida. Nii leidsid ka üle poole vastanutest, kes olid kampaaniaga kursis ning arvasid, et sellele on vaja tähelepanu suunata.

Lahja ja kange alkoholi aktsiisimäära võrdsustamist pooldasid pisut enam kui pooled vastanutest, kellest omakorda enamuse moodustasid vanemad (üle 26 aastased) inimesed. Üheks põhjuseks, miks noored pigem praeguste määradega rahul olid, võib pidada nende lembust tarbida enam lahjat alkoholi nagu õlu või siider.

Samuti näitas uuring inimeste valmidust minna kaasa valitsuse plaaniga tõsta alkoholi aktsiisimäära, kus üle kolmandiku vastanutest pidas seda põhjendatud viisiks riigi eelarvesse tulu toomisel. Kuna aktsiisimäära sellises mahus tõstmise vastu olid pigem vanemad vastajad, on näha, et just noored on valmimad minemaks kaasa muudatustega.

KOKKUVÕTE

Aktiisid on tarbimismaksud, millega maksustatakse konkreetset kaubagrupi. Aktiisimaksude kehtestamisel tuleb silmas pidada, et see täidaks neile seatud eesmärke. Antud töös on kirjeldatud lähemalt neist nelja: riigieelarvesse tulu toomine, tervist või keskkonda kahjustavate toodete tarbimise piiramine, välismõjude kontrolli all hoidmine ning toodete tarbimisest tekkinud kulude hüvitamine.

Antud töö keskendub alkoholiaktiisile. Teema aktuaalsust kinnitab nii valitsuse otsus alkoholiaktiisi planeeritust enam tõsta, kui ka kampaania, mis juhib ühiskonna tähelepanu alkoholi tarbimisega kaasnevale välismõjule ehk passiivsele joomisele.

Töö eesmärgina sooviti uurida inimeste tarbimiskäitumise muutust alkoholsete jookide hinna tõusul, mis on tingitud vastavate toodete aktiisimäära tõusust. Selleks uuriti olemasolevat kirjandust ning eelnevalt läbi viidud uuringuid ning viidi läbi ka autori poolt koostatud küsitlus, millele tugineb antud kvantitatiivne uurimistöö. Valimi moodustasid 85 juhuslikku inimest, kes vastasid 15le küsimusele.

Püstitatud hüpoteesidest leidis kinnitust kaks. Esimeseks oli hüpotees, mis väitis, et nooremad alkoholitarbijad on leplikumad aktiisimäära tõusu suhtes kui vanemad tarbijad. Selle tõestuseks moodustasid 38% aktiisimäära tõusu pooldavatest küsitlenutest 24% noored ning 14% vanemad inimesed.

Teisena leidis kinnitust hüpotees, mille vastu võtmine eeldas, et enamik inimesi on lahja ja kange alkoholi aktiisimäära ühtlustamise poolt. Nii vastas ka 58% küsitluses osalejatest. Aktiisimäärade võrdsustamise vastu oli 32% vastanutest.

Kolmas hüpotees, mille püstituse kohaselt muutuvad kõrgema sissetulekuga inimeste alkoholi tarbimisharjumused vähem nende hinna tõustes võrreldes madalama sissetulekuga inimestega, leidis vaid osalist kinnitust. Kõige madalamasse sissetuleku gruppi kuulusid vaid 8% vastanutest, kelle tarbimiseelistus jagunes ühtlaselt. Kõige kõrgema sissetulekuga inimestest pisut enam kui kaks kolmandikku ei muudaks oma tarbimisharjumust ning veidi alla kolmandikku muudaks seda vaid mõningal määral. Seega on õige, et võrreldes esimesse gruppi kuuluvate vastanutega muutub nende eelistus vähem. Kõige suurem erinevus on aga keskmisesse sissetulekugruppi kuuluvate inimeste vahel, kellest 66% oma tarbimisharjumust ei muudaks ning 22% muudaks mõningal määral.

Kuna vaid 11% kõikidest vastanutest muudaks oma tarbimisharjumusi olulisel määral võib väita, et alkoholi aktsiisi tõstmine tarbimist siiski märgatavalt ei mõjutaks. Tuleb arvestada, et küsitlus oli läbi viidud vaid eestlaste seas, seega ei ole võimalik laiendada saadud tulemusi kogu tarbimisele, mille üheks osaks on turistide poolt tarbitud alkohol nii Eestis, kui kaasa ostetud kogused.

VIIDATUD ALLIKAD

- Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus. Vastu võetud Riigikogu 04.12.2002. Riigiteataja I osa, 2003, nr. 2, art. 17.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/ATKEAS> (18.05.2015)
- Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud Eestis. (2014) Eesti Konjunktuuriinstituut.
<http://www.ki.ee/> (14.04.2015)
- Ataquba, J.E. (2012) Alcohol policy and taxation in South Africa: an examination of the economic burden of alcohol tax. US National Library of Medicine, National Institutes of Health,
<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/22136105> (03.03.2014)
- Chaloupka, F. J., Xin Xu. (2006). The Effects of Prices on Alcohol Use and Its Consequences. Alcohol Research & Health.
<http://pubs.niaaa.nih.gov/publications/arh342/236-245.htm> (05.05.2014)
- Cnossen, S. (2007). Alcohol taxation and regulation in the European Union.
<http://link.springer.com/article/10.1007%2Fs10797-007-9035-y> (23.03.2015)
- Cook, P. J., Moore, M. J. (2002). The Economics Of Alcohol Abuse And Alcohol-Control Policies.
<http://content.healthaffairs.org/content/21/2/120.long> (16.03.2015)
- Eesti maksu- ja tolliamet. Aktsiisimäärad.
<http://www.emta.ee/index.php?id=909#Alkohol> (4.04.2015)
- Illegaalse alkoholi tarbimine ja kaubandus Eestis 2012. (2012) Eesti Konjunktuuriinstituut
[http://www.ki.ee/publikatsioonid/valmis/Illegaalse_alkoholi_tarbimine_ja_kaubandus_Eestis_2012_\(elanike_hinnangute_alusel\).pdf](http://www.ki.ee/publikatsioonid/valmis/Illegaalse_alkoholi_tarbimine_ja_kaubandus_Eestis_2012_(elanike_hinnangute_alusel).pdf) (20.05.2015)
- Kaudne maksustamine: alkoholi-, tubaka- ja energiaaktsiis. Euroopa parlamendi kodulehekülg.
http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/et/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.11.3.html
(18.05.2015)
- Laxminarayan, R., Parry, I., West, S.E. (2006). Fiscal and Externality Rationales for Alcohol Taxes.
<http://www.rff.org/rff/Documents/RFF-DP-06-51-REV.pdf> (13.05.2015)
- Lehis, L. (2007). Aktsiiside olemusest, ajaloost ja põhimõtetest.
<http://www.maksumaksjad.ee/modules/smartsection/item.php?itemid=588> (10.04.2015)
- Parry, I. W. H. (2009). Is Alcohol Consumption Undertaxed?
http://www.rff.org/RFF/Documents/RFF-Resources-173_alcoholconsumption.pdf
(20.03.2015)
- Paulus, A.; Poltimäe, H. Võrk, A. (2008). Maksupoliitika mõju leibkonade maksukoormuse jaotumisele, PRAXISE Toimetised Nr 42.
http://praxis.ee/fileadmin/tarmo/Toimetised/Toimetised_42_2008.pdf (13.05.2015)
- Passiivse joomise kampaania kodulehekülg.
<http://passiivnejoomine.ee/mis-on-passiivne-joomine/> (20.04.2015)

Rahandusministeeriumi kodulehekülj.

<http://www.fin.ee/rahandusministeerium-saatis-kooskolastusele-vedelkutuse-erimargistamise-seaduse-ja-aktsiisiseaduse-muudatused/> (10.05.2015)

Reinap, M. (2009) Olulisemate käitumuslike terviseriskide majanduslik koormus. Magistritöö.

http://www.who.int/fctc/reporting/party_reports/estonia_annex4_economic_burden_of_main_behavioral_health_risks_2009.pdf (15.05.2015)

Sadilov, M., Õun, K (2012). Maksustamine ning aktsiisid Eestis. Eesti Statistikaamet.

<http://www.stat.ee/dokumendid/70127> (14.05.2015)

Study analysing possible changes in the minimum rates and structures of excise duties on alcoholic beverages. (2010). London Economics

http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/common/publications/studies/min_rates.pdf (10.03.2015)

Žukova, K. (2013). Alkoholi- ja tubakaaktsiisi jaotuslikud mõjud Eestis.

http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/32448/zukova_kristina.pdf?sequence=1 (10.03.2015)

Tackling Harmful Alcohol Use. (2015). Economics and Public Health Policy.

<http://www.oecd.org/els/health-systems/Policy-Brief-Tackling-harmful-alcohol-use.pdf> (15.05.2015)

Women and alcohol. (2013). Institute of Alcohol Studies. London, pp 8.

<http://www.ias.org.uk/uploads/pdf/Factsheets/Women%20and%20alcohol%20factsheet%20May%202013.pdf> (15.05.2015)

SUMMARY

THE IMPACT OF ALCOHOL EXCISE AND ITS EFFECT ON CONSUMPTION IN ESTONIA

Keiu Mändmets

Excise duty is one of the consumption taxes, which is used for taxing specific goods and has specific goals. This research is focused on four of those goals: bringing revenue to public account, restricting the use of health or environment damaging goods, control of externalities and compensation for costs arisen from the consumption of those goods.

This research paper is focused on the alcohol excise as the government's plan to rise the excise more than planned previously has resulted in a public dispute in Estonian society. The change in alcohol excise duty rates in the following years is: 15% rise in 2015 (previously 5%), 10% rise in 2016 and also additionally 10% rise in the years 2017 and 2018.

The aim of this research paper is to measure the impact of changes in alcohol excise duty rates and its effect on alcohol consumption in Estonia. The author has set the following three hypotheses:

1. When the prices rise, the consumption habits of the people with higher salaries will change less than of the people whose salaries are lower.
2. The younger alcohol consumers are more indulgent towards the changes in alcohol prices than the older consumers.
3. Most people favor the unification of light and strong alcohol excise duty rates.

To reach the goal of the research topical literature and previous researches were analysed, also a poll was put through by author. The sample for the poll consisted of 85 random people, who answered 15 questions.

Out of the three set hypotheses only two can be adopted. One of the hypotheses was about the age difference effects on the alcohol consumption after the price change. This

hypotheses can be adopted as 38% of the interviewees favored the rise in excise duty rates, out of which 24% were young consumers and 14% old consumers.

Secondly the third hypotheses claimed that people are in favor of the unification of excise duty rates on soft and strong alcohol. This was hypotheses was also adopted as 58% of the interviewees agreed with unification, 32% of them were against it.

The first hypotheses based on salaries was only partly adopted. The lowest salary group was only 8% of all the interviewees and their consumption habits divided into different categories. Two thirds of the people in the highest salary group would not change their consumption habits and a bit less than a third of them would change it only slightly. Therefore it can be stated that compared to the lowest salary group, their habits change less. Although the biggest differences were in the middle salary group, out of which 66% would not change their consumption habits and 22% would do it slightly.

As a result of the poll it was found that only 11% of all the interviewees would change their consumption habits, therefore it can be stated that the rise of alcohol excise duty would not change the alcohol consumption in Estonia remarkably. Although it has to be stated that the poll was conducted only among Estonians, therefore it is not possible to widen the result to whole consumption, which also includes the alcohol bought and consumed by foreigners.

LISAD

Lisa 1. Riigieelarvesse laekunud alkoholiaktsiisi osakaal

Riigieelarvesse laekunud alkoholiaktsiisi osakaal

	Alkoholiaktsiisi osakaal riigi tuludes, %	Alkoholiaktsiisi osakaal kogu maksulaekumises, %
2002	3,7	3,8
2003	3,4	3,6
2004	4,1	4,3
2005	4,1	4,2
2006	3,6	3,8
2007	2,8	3,4
2008	2,9	3,5
2009	2,9	3,9
2010	2,9	4,1
2011	3	4,1
2012	2,6	3,4
2013	2,7	3,3

Allikas: (Eesti Konjunkturi Instituut 14.04.2015)

Lisa 2. Riigieelarvesse laekunud alkoholiaktsiis

Riigieelarvesse laekunud alkoholiaktsiis (miljonites eurodes)

	Alkoholi- aktsiis	Alkoholiaktsiisi osakaal kogu maksulaekumises, %
2002	77,8	3,8
2003	82,7	3,6
2004	108,0	4,3
2005	123,8	4,2
2006	133,6	3,8
2007	147,9	3,4
2008	155,6	3,5
2009	160,4	3,9
2010	165,2	4,1
2011	178,6	4,1
2012	195,3	3,4
2013	209,0	3,3

Allikas: (Eesti Konjunktuuri Instituut 14.04.2015)

Lisa 3. Alkoholi legaalne müük ja tarbimine

Alkoholi legaalne müük ning eestlaste tarbimine 2002- 2013

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Kokku tarbitud Eesti elanike	9,93	9,88	9,85	10,93	11,36	12,59	12,06	10,12	9,69	10,18	10,27	9,99
Legaalne müük	9,54	9,74	12,7	13,1	14,08	15,22	14,47	12,79	12,71	13,77	14,34	14,77

Allikas: (Eesti Konjunktuuri Instituut 14.04.2015)

Erinevate alkoholsete jookide tarbimine (miljonites liitrites) 2002- 2013

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Kanged alkohoolsed joogid	14,5	15,2	15,2	15,9	16,5	20,1	18,1	14,3	12,5	13,8	13,3	12,5
Õlu	89,4	88,0	84,8	102,6	105,3	108,2	104,0	95,1	100,5	101,5	101,1	96,9
Lahjad alkohoolsed joogid	16,5	18,3	20,8	28,9	32,4	33,7	31,6	23,1	21,9	22,2	21,3	23,3
Viinamarjavein ja vermut	7,5	6,6	8,1	9,8	10,1	9,8	11,8	9,9	11,7	12,8	13,7	14,5

Allikas: (Eesti Konjunktuuri Instituut 14.04.2015)

Lisa 4. Küsimustik

Tere, olen TTÜ tudeng ning õpin avaliku sektori majandust. Seoses bakalaureuse töö kirjutamisega viin läbi küsitlust, milles uurin inimeste alkoholsete jookide tarbimise harjumust ning selle seost nende hinnatasemega. Selleks paluksin täita alljärgnev küsimustik, valides sobiva vastusevariandi ning sellele ring ümber tõmmata. Aitäh!

1. Sugu
  - a) Naine
  - b) Mees
2. Vanus
  - a) 18- 26
  - b) 27- 45
  - c) 46-...
3. Millisesse vahemikku jääb igakuine sissetulek (brutopalk, eurodes)
  - a) Kuni 390
  - b) 391- 1000
  - c) Üle 1000
4. Kui tihti tarbite alkoholseid jooke
  - a) Üks kord kuus või harvem
  - b) Üks kord nädalas või harvem
  - c) Rohkem kui üks kord nädalas
5. Kui palju alkoholi tavapäraselt korraga (ühe ööpäeva jooksul) tarvitate (1 ühik võrdub ligikaudu 40 ml 40% kanget alkoholi või 120 ml 12% veini, 2 ühikut on võrdne 500ml 5,2% õllega)
  - a) Kuni 2 ühikut
  - b) Kuni 4 ühikut
  - c) Rohkem kui 4 ühikut
6. Alkoholi aktsiis tõstmisel 15% võrra muutuksid hinnad 2016. aastaks järgnevalt:
  - 1) õlle (4,6%vol) ligikaudne hinnatõus 3%
  - 2) siidri (4,5%vol) ligikaudne hinnatõus 4,7%;
  - 3) veini ligikaudne hinnatõus 1,7%;

- 4) vahetoote (15% vol) ligikaudne hinnatõus 2,7%;
  - 5) viina (40% vol) ligikaudne hinnatõus 9%
    - Kas selline hinnatõus muudaks Teie tarbimiskäitumisi
    - a) Jah, piiraksin alkoholi tarbimist oluliselt
    - b) Vähendaksin alkoholi tarbimist mõningal määral
    - c) Ei muudaks oma tarbimisharjumusi
7. Alkoholi aktsiisimäärade 10% tõstmise mõju hindadele 2020. aastal (võrreldes hindadega 2015. aastal) on järgmine:
- 1) õlle ligikaudne hinnatõus 14%;
  - 2) Siidri ligikaudne hinnatõus 17,6%;
  - 3) veini ligikaudne hinnatõus 12%;
  - 4) vahetoote ligikaudne hinnatõus 12%;
  - 5) viina ligikaudne hinnatõus 41%
    - Kas selline hinnatõus muudaks Teie tarbimiskäitumisi
    - a) Jah, piiraksin alkoholi tarbimist oluliselt
    - b) Vähendaksin alkoholi tarbimist mõningal määral
    - c) Ei muudaks oma tarbimisharjumusi
8. Kas alkoholi hinnatõus mõjutaks Teie tarbimist muul alljärgneval viisil
- a) Oleksin valmis tarbima salaviina
  - b) Ei muudaks alkoholi tarbimise sagedust ega koguseid, kuid tarbiksin odavama hinnaklassi tooteid
  - c) Ostaksin rohkem alkoholi välismaalt, kus see on odavam
9. Kas eelnev alkoholi hinnatõus on muutnud Teie tarbimisharjumusi
- a) Jah, olen tarbimist oluliselt vähendanud
  - b) Jah, ostan odavamaid tooteid, et kulutusi alkoholile samal tasemel hoida
  - c) Ei, hinnal pole minu tarbimisharjumustega seost
10. Kas peate õigeaks alkoholiaktsiisi tõstmist, et selle arvelt katta teisi maksusoodustusi või tõsta riiklike toetusi

- a) Jah, ma arvan, et õige maksustada kõrgema määraga tervist kahjustavat tarbimist
  - b) Jah, aga aktsiismäära tõus peaks olema väiksem, pikema ajaperioodi vältel
  - c) Ei, alkohol on juba piisavalt kõrgelt maksustatud, ning tuluallikaid riigi eelarvesse peaks leidma mõnel muul viisil
  - d) Minu jaoks pole oluline, millised maksud tõusevad, vähenevad
11. Kange alkoholi aktsiisimäär on 2, 26 korda kõrgem lahja alkoholi aktsiisimäärast. Kas need peaksid olema maksustatud võrdsemalt
- a) Ei, praegused maksumäärad on igati põhjendatud
  - b) Jah, lahja alkoholi aktsiisi määra peaks sarnanema enam kange alkoholi aktsiisimääraga
  - c) Ei oska hinnata
12. Kas olete kursis käimasoleva kampaaniaga, mis teadvustab passiivse joomise probleemi ühiskonnas
- a) Jah, arvan et sellele probleemile on vajalik tähelepanu suunata
  - b) Olen näinud plakateid, kuid pole kampaania sisu peale mõelnud
  - c) Ei ole kampaaniaga kursis
13. Passiivne joomine viitab kahjule, mida põhjustatakse teistele alkoholi joomisel. Nende kahjude hulka kuuluvad sündimata lastele tekitatud vigastused, vanemate joomise mõju lastele, roolijoodikute põhjustatud õnnetused, koduvägivald ja alkoholiga seotud seksuaalvägivald, kuid ka rahu rikkumine, vandalism ja kaaskodanike häirimine (Passiivse joomise...20.04.2015). Kas olete ise kannatanud passiivse alkoholi tarbimise tagajärgede tõttu?
- a) Jah
  - b) Ei
  - c) Ei oska öelda, pole seda probleemina teadvustanud
14. Olete ise kellelegi põhjustanud probleeme alkoholi tarvitamisega
- a) Jah, on ette tulnud rohkem kui korra
  - b) Võimalik, pole seda probleemina kunagi teadvustanud

c) Ei, kindlasti mitte

15. Kuidas hindate oma lähema tutvusringkonna alkoholi tarbimisharjumusi

a) Üldiselt tarbitakse vähe, ei ole selles probleemi kunagi näinud

b) Alkoholi tarbitakse mõõdukalt, kui tuleb ette erandeid, ei tehta sellest probleemi

c) Alkoholi tarbitakse tihti (mitu korda nädalas), olenemata nendega kaasnevatest probleemidest

d) Ei oska öelda

Lisa 5. Sooline ja vanuseline koosseis

Sooline ja vanuseline koosseis

		N	M	kokku
vanus	18- 26	25	15	40
	27- 45	17	16	33
	46-...	7	5	12

Lisa 6. Alkoholi tarbimisega seotud näitajad

Sissetuleku ja tarbimisharjumuste vaheline seos

		piiraks	piiraks natuke	ei muudaks
sissetulek	kuni 390	2	3	2
	kuni 1000	6	11	33
	üle 1000	2	7	19

Alkoholi tarbimise sagedust ja kogust kirjeldav tabel

	Kuni korra kuus	Kuni korra nädalas	Rohkem kui üks kord nädalas
Kuni 2 ühikut	8	5	6
Kuni 4 ühikut	7	8	9
Rohkem kui 4 ühikut	3	20	19

Naiste ja meeste alkoholi tarbimise sagedust ja kogust kirjeldav

	Kuni korra kuus		Kuni korra nädalas		Rohkem	
	N	M	N	M	N	M
Kuni 2 ühikut	5	3	2	3	4	2
Kuni 4 ühikut	5	2	6	2	4	5
Rohkem kui 4 ühikut	3	0	13	7	7	12

Lisa 7. Vastanute arvamus aktsiisimäära muutustest

Kange ja lahja alkoholi aktsiisimäära võrdsustamise küsimust kirjeldav tabel

		Noored	Vanemad
kange vs lahja	ei	18	9
	jah	16	33
	ei tea	6	3

Inimeste arvamus alkoholi aktsiisimäära tõstmisest

		18- 26	27- ...
kas on õige akt tõsta	jah	20	12
	tõsta vähem	8	15
	ei	7	11
	ükskõik	5	7

Lisa 8. Vastanute ja nende lähedaste tarbimisharjumused

Vastanute ja nende lähedaste tarbimisharjumused

sõbrad tarbivad	vähe	17
	mõõdukalt	35
	palju	25
	ei tea	8
kui tihti vastanu tarbib	Üks kord kuus või harvem	18
	Üks kord nädalas või harvem	33
	Rohkem kui üks kord nädalas	34